

Rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji

Nikola Novotná

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola Novotná**

Osobní číslo: **H140515**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti ústavní péče, rodiny jako primárního výchovného prostředí a sociálně patologických jevů u adolescentů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče 2. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence, možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost, současné poznatky a perspektivy léčby. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-831-7.

SOBOTKOVÁ, Veronika Niesen a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

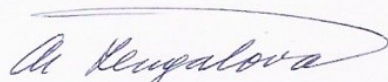
Datum zadání bakalářské práce:

29. listopadu 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2017

Ve Zlíně dne 29. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

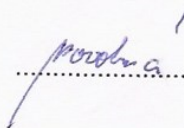
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.2.2017

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji. Tato práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol a je v ní vymezeno nefunkční rodinné prostředí, které přispívá k umístění dětí do dětského domova. Rozděluje jednotlivé rizikové chování a popisuje formy ústavní péče u nás. Praktická část bakalářské práce je zaměřena na rozbor kvantitativního výzkumu. Obsahuje rozbor dotazníků a analýzu celého výzkumu.

Klíčová slova: Ústavní péče, dětský domov, riziková mládež, rizikové chování, rodina, dospívající

ABSTRACT

Bachelor thesis is intended on risk behaviour of children and teenagers in children's homes in Zlín region. This bachelor thesis is divided to theoretical and practical part. Theoretical part is divided to three chapters and there is defined dysfunctional family environment, that contributes on the following placement of children. It divides individual risk behaviour and describes forms of institutional care in our country. Practical part of the bachelor thesis focuses on analysis of quantitative research. It contains the analysis of questionnaires and the analysis of the whole research.

Keywords: institutional care, orphanage, adolescents at risk, risky behaviour, family, adolescent

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Na tomto místě si dovoluji poděkovat paní Mgr. Evě Šalenové, za laskavé, trpělivé a podnětné odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytovala při vypracování závěrečné bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat ředitelům a ředitelkám dětských domovů ve kterých byl tento výzkum realizován. Speciální poděkování bych chtěla věnovat svým rodičům za jejich velkou podporu a kteří mi byli velkou oporou po celou dobu tohoto studia. V neposlední řadě patří můj dík všem, kteří mi věřili a drželi mi palce.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA JAKO PRIMÁRNÍ PROSTŘEDÍ	12
1.1 DEFINICE RODINY	13
1.2 FUNKCE RODINY	14
1.3 TYPY RODINY A VLIV NA VÝVOJ DÍTĚTE	16
2 ÚSTAVNÍ PÉČE	18
2.1 FORMY ÚSTAVNÍ PÉČE	20
2.1.1 Diagnostický ústav	20
2.1.2 Dětský domov (DD)	21
2.1.3 Dětský domov se školou (DDŠ).....	22
2.1.4 Výchovný ústav (VÚ)	22
3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	23
3.1 DOSPÍVÁNÍ	23
3.2 POJEM RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	25
3.2.1 Riziková mládež.....	26
3.3 VYBRANÉ TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	27
3.3.1 Záškoláctví	27
3.3.2 Lhaní	28
3.3.3 Agresivita, agresivní chování	29
3.3.4 Vandalismus	29
3.3.5 Závislostní chování	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 REALIZACE VÝZKUMU	33
4.1 CÍL VÝZKUMU	33
4.1.1 Dílčí cíle:	33
4.2 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA	33
4.2.1 Dílčí výzkumné otázky a hypotézy:	33
4.3 PŘEDVÝZKUM	33
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	34
4.5 METODA SBĚRU DAT	35
5 ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE	36
5.1 ANALÝZA ODPOVĚDÍ NA JEDNOTLIVÉ OTÁZKY DOTAZNÍKU	36
5.2 INTERPRETACE VÝSLEDKU VÝZKUMU	54
5.2.1 Ověření hypotézy	55
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	55
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM GRAFŮ	63
SEZNAM TABULEK	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Problematika rizikového chování u dětí a mládeže je v současné době aktuálním tématem. V posledních desetiletích je v ekonomicky vyspělých zemích prokázáno, že stále větší část dětí a mládeže přijímá rizikový způsob života, který ji ohrožuje a může mít následky v dalším životě. Světová zdravotnická organizace v posledních desetiletích stanovila děti a mládež v období dospívání jako samostatnou rizikovou populační skupinu.

Problematice rizikového chování v rané adolescenci není v České republice věnována dostatečná pozornost. Většina studií, preventivních i intervenčních programů je zaměřena na dospívající mládež ve věku přibližně od 15 do 18 let. To se ale podle posledních výzkumů v této oblasti ukazuje jako neefektivní a špatně zacílené. (Veronika Nielsen Sobotková a kol., 2014)

Z tohoto důvodu se bakalářská práce zaměřuje na mladší adolescenty ve věku od 11 do 14 let, tedy ve věku, kdy jedinec už není dítětem, ale ještě není v pravém slova smyslu adolescentem. Motivací pro napsání bakalářské práce *Rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji* mi byl mimo jiné i můj osobní zájem v této oblasti, kdy jsem studentskou praxi absolvovala v Dětském domově v Uherském Hradišti.

Toto období je považováno za fázi, kdy dochází ke strmému nárůstu všech forem rizikového chování. Pro celou společnost by proto mělo být důležité umět zvládnout prevenci rizikového chování, neboť člověk s problémy, které mnohdy pramení z negativních zážitků z dospívání může mít problémy i v dospělosti a představuje tak pro ekonomiku i zdravotnictví další zátěž.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou část, kdy v prvních kapitolách této práce věnujeme velkou pozornost rodině, která je tradičně považována za hlavního činitele výchovy a formování osobnosti dítěte a dá se také říct, že rodinou všechno začíná. Selhávání rodiny umožňuje nežádoucí chování, a tak se dítě stává rizikovou skupinou. Mnoho dětí je z důvodu nefunkčnosti rodiny a také z důvodu jejich nežádoucího chování umístěno do některé z forem ústavní péče.

Profesor Matějček hovoří o tom, že „dětí vychovávané dlouhodobě v ústavních zařízeních vykazují v pozdějším věku ve vývoji osobnosti a ve společenském uplatnění, nejvíce odchylek od společnosti.“

Přestože se situace v ústavních zařízeních zlepšuje a rodinné skupiny se snaží co nejvíce suplovat rodinné prostředí, stále nemůže výchova v ústavních zařízeních plnohodnotně nahradit výchovu ve funkční rodině.

V praktické části, která obsahuje dvě kapitoly je stanoven hlavní výzkumný cíl, výzkumný problém, otázky a výzkumný soubor. Při zpracování bakalářské práce a výzkumu byl použit kvantitativní výzkum pomoci dotazníkového šetření a obsahová analýza odborné literatury.

Existuje řada odborné literatury, která se touto problematikou zabývá a je jistě pro mnohé odborníky i studenty Sociální pedagogiky známá. Rizikovým chováním dětí a mládeže se zabývá řada autorů jako je například Matějček, Matoušek, Nešpor a další. I přes tuto skutečnost se domníváme, že tato bakalářská práce může doplnit dosavadní výzkumná šetření a může být podkladem pro další podrobnější výzkum, zvláště pak v oblasti prevence rizikového chování dětí a mládeže v dětských domovech, zejména ve Zlínském kraji. Zrovna tak může být tento výzkum inspirativní pro další regiony České republiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA JAKO PRIMÁRNÍ PROSTŘEDÍ

Abychom se přiblížili tématu a cílům práce, nejdříve se musíme objasnit, co je to rodina, jak někteří autoři definují samostatný pojem rodina, jaké má funkce rodiny a typy rodin.

Rodina je prvním a základním životním prostředím člověka, které zároveň odráží problémy doby. Člověk je nejen tvorem přírodním, biologickým, ale především **společenským**. Každý z nás je ve svém vývoji (evoluci) determinován *biologicky* (zejména dědičností a zráním) a *sociálně* (učením, výchovou a komunikací v určitém prostředí).

Rodina je velmi široký a rozsáhlý pojem jak pro vědní disciplíny, jako například psychologii, sociologii a pedagogiku, ale také pro autory, kteří se rodinou zabývají.

Rodina je považována za unikátní a nenahraditelnou instituci, kde je přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů nepostradatelnou podmínkou zdravého duševního a tělesného vývoje (Matoušek, 2003).“ V Občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. se uvádí, že „hlavním společenským účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí“. Klíčovou roli ve výchově dětí a jejich zdravém vývoji hraje rodina. Rodina je místo, kde by dítě mělo nalézt lásku, porozumění, podporu, úctu k sobě i ostatním, přátelství, pocit jistoty a bezpečí, sebepoznání, zdroj energie, rad a zkušeností. Role rodiny z hlediska plnění svých funkcí je v naší společnosti nenahraditelná.

Nešpor (2001, s.46) uvádí, že vlivy v rodině, ve které jedinec vyrůstá bývá často důležitější než dědičnost.

Profesor Matějček uvádí ve své knize Rodiče a děti, že „rodina je jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte“.

Rodina je jedna ze základních strukturálních složek společnosti a složkou zcela základní, pokud jde o zajišťování péče o děti a mládež, zejména pak o vytváření prvopočátečních předpokladů rozvoje osobnosti v socializačním procesu. Právě v tomto smyslu vyznívá výrok, který lze často slyšet: „Rodina je základem společnosti, jaká rodina – takové děti“ (Helus, 2015, s.198).

Rodina dítěti poskytuje **podněty** různé kvality nebo kvantity, dítě **učí**, a tak podporuje jeho **rozvoj** zejména v oblasti poznávacích procesů a stimuluje jeho socializaci.

„V rodině probíhá primární socializace – realizuje se v ní skrze intimní vztahy s matkou a dalšími členy rodinného jádra první kontakt dítěte se společností a kulturou. Rodina tím, jak s dítětem jedná, jaké k němu zaujímá postoje, jakou vytváří oporu pro jeho vývoj, jakou citovostí je zahrnuje, mu zprostředkovává zvládnání základních vzorců sociokulturního chování a myšlení. A díky nim dítě rozvíjí své vztahy k sobě samému, druhým lidem, širšímu sociokulturnímu okolí, k věcem a úkolům“ (Helus, 2015, s.198).

„Rodina dítěti zprostředkovává sociokulturní zkušenost individualizovaně a pro ni specifickým způsobem. Učí je dovednostem sociální komunikace, řeči, způsobům uvažování a hodnocení, normám a žádoucím způsobům chování ve formě rolí“ (Kraus, Poláčková, 2001, s.79).

Důležitou složkou dětské zkušenosti je **sebepojetí**, které dítěti opět zprostředkuje rodina, záleží, zda je posuzuje převážně pozitivně nebo negativně. Tímto způsobem rodina spoluurčuje jeho budoucí směřování a případné potíže. Dále dítěti poskytuje jistotu a bezpečí, a to na základě navázání spolehlivého citového vztahu.

Rodina má vůči dítěti očekávání, ty mohou být různé, ale podstatné je, jakou míru podpory při jejich realizaci dítěti rodina poskytne a jaký bude její primární názor na dítě. Pokud pozitivní – rodina bude dítěti věřit a podporovat ho, pokud negativní – rodina bude o dítěti pochybovat a podceňovat ho. Tímto způsobem se rozvíjí sebedůvěra dítěte.

Má-li se dítě vyvíjet ve zdravou osobnost a osobnost užitečnou, měl by vyrůstat ve stálém prostředí a citově příznivém, kdy právě rodina mu poskytuje tento model.

„Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem“ (zákon č. 89/2012 sb.).

1.1 Definice rodiny

V literatuře najdeme různé vymezení pojmu rodina, které se od sebe můžou navzájem lišit v závislosti na velikosti nebo sestávající se z více generací. Zpravidla se však rodinou rozumí společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina, buňka nebo jednotka, která vzniká na základě manželského svazku a pokrevního svazku a představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi a mezi rodinou a společností (Grecmanová a kol., 1998).

Ve slovníku Sociální práce je rodina definována nejprve v užším pojetí jako skupina lidí, která je spojena poutem pokrevního příbuzenství nebo právním svazkem jako je třeba sňatek nebo adopce.

Rodinu můžeme také charakterizovat jako živý organismus s vlastní identitou a místo, kde žijí lidé. Je to strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný a stabilní prostor pro všechny členy. Je to přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí (Kraus, 2008, s.80).

1.2 Funkce rodiny

Primární funkce rodiny spočívá v tom, že od narození ovlivňuje vývoj jedince a vytváří citové vazby. Jedinec si do života s sebou odnáší základní pojetí citů a modely chování, získává základní stupnici hodnot pomoci, kterých se připravuje na společenský život (Jedlička, 2004, s.38).

Rodinné prostředí by mělo záměrně rozvíjet citovou sféru života dítěte a uspokojovat přiměřeně potřeby dítěte. Uspokojení primárních potřeb dítěte patří mezi základní úkoly rodiny.

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní“ (Kraus,2001, s.79).

Základní rozdělení funkce rodiny podle Grecmanové (1998, s.12):

1. Biologicko – reprodukční funkce

Souvisí s uspokojováním sexuálních potřeb a s rozmnožovacím procesem.

2. Výchovná funkce

Znamená cílevědomé, záměrné a dlouhodobé působení na jedince v souladu s jejich individuálními potřebami a zájmy tak, že dochází k jejich všestrannému formování, které má adaptační a anticipační charakter

3. Ekonomicko – zabezpečovací funkce

Jedná se o zabezpečení hmotných podmínek a potřeb členů rodiny s ohledem na jejich životní jistoty. Jde o základní potřeby jako je jídlo, ošacení, zájmy dítěte.

4. Emocionální funkce

Rodinné prostředí má být láskyplné a naplněné životním optimismem. Jedná se o intenzivní citovou vazbu mezi jednotlivými členy rodiny. Úkolem rodiny je také vytvářet vhodné emocionální a charakterové vlastnosti dětí. Tato funkce je často s výchovnou funkcí součástí široce pojaté socializační funkce

Podrobné členění funkce rodiny na deset funkcí podává Helus (2015). Tvrdí, že realizace těchto základních funkcí má zásadní význam pro zdravý vývoj dítěte a pro jeho úspěšnou realizaci. Jeho členění zohledňuje věk, trvalou platnost, či naopak příslušnost k určitému vývojovému období:

1. Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života, jde především o uspokojení jídla, pití, pocity bezpečí, pohybu, hygieny, pravidelného životního rytmu, přiměřené množství a intenzity podnětů.
2. Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte-potřeba domova, potřeba mít svou matku, svého otce („svého člověka“) a identifikovat se s ním.
3. Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, tzn. prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými – možno charakterizovat prožitkem „já jsem a jednám, umím, dovedu a zvládám“.
4. Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení, zejména vytváření vztahu dítěte k hmotnému věcem, jak se k věcem chovat, jak je chránit a udržovat v pořádku.
5. Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce nebo dívky.
6. Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady – dítě se učí vidět v druhém člověku osobnost a samo touží být osobností.
7. Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samostatného, kdy je dítě přirozeně a nenásilně zapojováno do společných činností rodiny.
8. Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení a postavení.
9. Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě, díky čemuž si dítě uvědomí svět profesí, občanských povinností, ale také problémů, kterým je třeba čelit.

10. Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré, trpělivé a včítivé vyslechnutí, radu a pomoc (Helus, 2015, s. 219-222).

1.3 Typy rodiny a vliv na vývoj dítěte

V odborné literatuře můžeme najít několik různých rozdělení podle mnohých autorů, někteří autoři rozdělují rodinu na základní typy jako Gillernová, která rozděluje typy rodin následovně:

1. **Funkční rodina** – je zde zajištěn dobrý vývoj a prospěch dítěte
2. **Problémová rodina** – objevují se zde závažnější poruchy všech nebo jen některých funkcí, které neohrožují vážněji vývoj dítěte, rodina je schopna tyto problémy řešit sama nebo na základě krátkodobé pomoci
3. **Dysfunkční rodina** – rodina, kde porucha některé, nebo všech funkcí vážně ohrožují vývoj dítěte a jeho prospěch, nebo poškozují rodinu jako celek, rodina není schopna řešit tyto problémy sama jsou nutná opatření zvenčí (sanace rodiny)
4. **Afunkční rodina – poruchy** funkcí rodiny jsou tak velké, že rodina přestává plnit svůj základní úkol, dítě může být ohroženo v samotné existenci, sanace je zde zbytečná, nejlepší pro dítě je odebrání z rodiny
(Gillernová, 2011, s. 117)

Rodinu můžeme rozdělit dále na rodinu **úplnou** a **neúplnou**.

Na vývoj a utváření osobnosti dítěte má velký vliv úplnost rodiny a osobnost jejích členů, rodičů a nejbližších lidí, s nimiž dítě žije.

Specifický vliv na utváření osobnosti dítěte má např. výchova v **neúplné** rodině. Nejzávažnější situace nastává, když v rodině **schází matka**. Ztráta matky do 11 let dítěte je uváděna mezi faktory, které zvyšují pravděpodobnost, že se u dítěte rozvine duševní porucha (Kohoutek, 2017).

Vztah mezi dítětem a matkou se zpravidla vyvíjí velmi intenzivně. Dítě k matce lne jako k jedné osobě, která přednostně uspokojuje jeho psychické a somatické potřeby, je pro ně „přístavem jistoty“ a základem důvěry k okolnímu světu.

Když v rodině **schází otec**, vede tato skutečnost snadněji k abnormálnímu vývoji dítěte a bývá často příčinou rizikového chování dítěte, zvláště chlapců. Otec ztělesňuje pro dítě vzor síly, autority, disciplíny, dominantního chování. Nahrazování otcovského modelu chování matkou není z hlediska harmonického a adaptivního vývoje osobnosti dítěte opti-

mální. Ale ani u dívek v rodině bez otce se nevyvíjí adekvátně **pohlavní identita**. Nejde totiž jenom o vědomí a pociťování, prožívání „já jsem děvče“ nebo „já jsem chlapec“, ale o celou řadu společenských rolí, kterou tato identifikace ztělesňuje. V úplné rodině prezentují rodiče dětem roli partnerství a model partnerského života. V neúplné rodině tomu tak není. Dítě tak nezískává zpětnou vazbu k vlastnímu chování, které je nebo není vždy adekvátní ve vztahu k druhému pohlaví. V poslední době se můžeme setkávat se zvýšenou rozvodovostí, v nejčastějším případě bývá dítě svěřeno do péče především matce (Grecmanová a kol., 1998, s.23-26).

Pro dítě může být rizikem však i rodina, která je úplná a zdánlivě funkční, ale je v ní nuda, nedostatek životního smyslu a cíle. Jestliže rodina neukazuje dítěti nic pozitivního a nemůže ho nic naučit dospívající dítě si hledá zábavu a vzrušení sám, někdy až za hranici kriminálního chování (Kohoutek, 2017).

V rodině dítě získává model svých budoucích vztahů k lidem, názorů, postojů, chování, návyků, dovedností atd. Podle zkušeností v rodině transformuje dítě své vztahy na ostatní lidi.

2 ÚSTAVNÍ PÉČE

Za protiklad rodinného prostředí považujeme ústavní péči, která u dítěte nastává v momentě, kdy rodina neplní svou funkci. V České republice vznikly zařízení ústavní péče v druhé polovině 19. století, zřizované obcemi, zemské orgány státní správy a také nejrůznější spolky nadace.

Ústavní péče má v lidské historii dlouhou tradici. Za předchůdce dětských domovů můžeme považovat sirotčince, chudobince a další církevní zařízení. Byla zde poskytována péče a výchova dětem a mladistvým bez domova a bez rodiny. Dříve byly tyto zařízení proslulé těžkými životními podmínkami a nelidským přístupem.

Postupně začalo docházet ke změnám v jejich fungování a v přístupu nezletilým. V roce 1989 vznikla Úmluva o právech dítěte, která mimo jiné upravuje podmínky a principy náhradní (ústavní) výchovy a péče. Ústavní péče tedy udělala velký pokrok ve svém vývoji od minulých dob až po současnost (Vávrová, Hrbáčková a Hladík, 2015, s.11a12).

Tato úmluva je nadřizena všem legislativním normám, a podřizuje se pouze Ústavě. V tomto dokumentu jsou uvedeny práva, které má každý jedinec bez ohledu na to, jakého je pohlaví barvy pleti, jakým mluví jazykem, nebo jaké vyznává náboženství.

Ústavy se se srovnáním dříve a dnes více lišily v organizaci režimu a ve velikosti skupin, s nimiž se pracovalo najednou (Matoušek, Matoušková, 2011, s.151).

Ústavní péče není ukotvena pouze jedním zákonem, ale je ukotvena ve více zákonech, které specifikují jejich charakteristiku, náplň a formy.

- Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních o změně dalších zákonů, v pozdějším znění 383/2005 Sb.
- Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník
- Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociální právní ochraně dětí

V roce 2014 občanský zákoník přináší úpravu, kdy nese v sobě nově i rodinné právo. Samostatný zákon o rodině je zaveden do občanského zákoníku. Ústavní výchova je upravována v zákoně č. 109/2002 sb. (Ciklová, 2014, s.111).

Vedle základního úkolu ústavních zařízení poskytování péče dětem umístěným mimo vlastní rodinu, je zajištění kvalitních a bezpečných (nestresových podmínek), vytvořených na základě pozitivních emočních vztahů, umožňující prožitek důvěry mezi dítětem a do-

spělým. Hlavní prioritou a východiskem všech školských zařízení musí být princip pomoci a ochrany dítěte, nikoli prvoplánový trest, spojený se společnou diskriminací (Jánský, 2014, s.117).

Ústavní péče má i přes řadu odpůrců svoje opodstatnění, a to zvláště v případech, kdy je nutné ihned odejmout dítě z rodiny a teprve potom rozhodnout o formě náhradní péče. Většina dětí tak přichází do dětských domovů na základě rozhodnutí soudu, kdy před samotným nařízením ústavní péče, je soud povinen zkoumat, zda je možné dítěti zajistit náhradní rodinnou péči nebo rodinou péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, takové děti pak mají přednost před péčí ústavní (Ciklová, 2014, s.111).

Ústavní péči můžeme chápat jako výchovné opatření, které nařídí soud, pokud je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena. Je určena pro děti od narození do dospělosti, popřípadě do dokončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle však do 26 let.

Mezi důvody přijetí dětí do ústavní péče patří:

- a) **Zdravotní důvody** – ze strany dítěte, nutnost trvalé či dlouhodobé zdravotní a ošetrovatelské péče a také příčina na straně rodičů jako je například hospitalizace matky nebo pobyt matky v léčebně i když by jinak mohl žít v rodině
- b) **Sociální důvody** – všechny důvody, které vedly k umístění dítěte do ústavní péče, ačkoli by mohl žít vzhledem ke svému zdravotnímu stavu v rodině. Jedná se například o rozvrat v rodině, týrání dítěte nebo také matka ve výkonu trestu.
- c) **Sociálně – zdravotní důvody** – dítě pro své postižení, nemůže vyrůstat v rodině, i když nevyžaduje ošetrovatelskou péči. Případy, kdy rodič odloží své dítě pro jeho postižení (Bruthansová, 2005, s.6).

Matoušek, definuje ústavní péči následovně: „Péče poskytovaná klientům profesionály (případně také dobrovolníky) v ústavním zařízení. Má rozmanité podoby a cíle – od poskytování náhrady chybějícího domova či chybějícího a jinak nedostupného komplexu služeb až po represivní reakci společnosti na nepřijatelné způsoby chování.“

Ústavní péče s sebou nese vysoké riziko sociálního vyloučení klientů a riziko nepříznivých vlivů klientů na sebe navzájem, ve vyspělých zemích se považuje za poslední možnost, který by měla být klientovi nabídnuta, až po vyčerpání všech možností nejrůznějších alternativ. Ústavní péče je také nejdražší formou sociální péče. Provozní náklady jsou vyšší než u jiných forem péče (Matoušek, 2003, s. 253).

Matoušek také dále tvrdí, že je nutno deinstitucionalizovat neboli odústavňovat sociálních služeb z důvodu, že Česká republika zdědila z dob před rokem 1989, nadměrné množství ústavů, ve kterých jsou umístěni klienti, kteří by mohli žít kvalitněji s částečnou podporou mimo ústav.

2.1 Formy ústavní péče

V České republice spadá ústavní péče pod tři ministerstva neboli do tří resortů. Ministerstvo zdravotnictví (MDZ), které zodpovídá za děti do tří let jejich věku, většinou do pěti let věku dítěte. V České republice je to 36 dětských domovů, které jsou určeny pro děti do tří let jejich věku. Do kompetencí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) spadají děti, které jsou starší tří let, které jsou zdravé, s tělesným, nebo senzorickým postižením, ale také děti s poruchami chování. Jako poslední je ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které má na starosti děti se sníženým intelektem, nebo děti s jiným mentálním postižením. Pod tyto resorty spadají také jednotlivé zařízení ústavní péče (Novotný, 2015, s.37).

Do kompetence Ministerstva zdravotnictví spadají:

- Dětská centra
- Dětské domovy pro děti do 3 let

Do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy spadají:

- Diagnostické ústavy
- Dětské domovy
- Dětské domovy se školou
- Výchovné ústavy

Do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí spadají:

- Domovy pro osoby se zdravotním postižením

2.1.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je školské výchovné zařízení pro děti a mládež. V České republice je přibližně čtrnáct diagnostických ústavů. Jde o školské zařízení, které je určeno pro děti od šesti let věku do osmnácti let, popřípadě devatenácti let. Výjimečně je zde přijímáno i dítě předškolního věku, nejdříve však po dosažení tří let.

Délka pobytu dítěte v diagnostické ústavu je od šesti do osmi týdnů, tato hranice by neměla být překročena. Pro děti, které ukončily povinnou školní docházku, je zde zajištěna příprava na jejich budoucí povolání (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s.69-70).

Diagnostický ústav plní několik úkolů, jako například diagnostické, terapeutické, výchovné a sociální, koordinační a organizační.

Na základě výsledků všech úkolů, které již byly zmíněny (diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností), zpracovává celkovou zprávu s návrhem specifických a vzdělávacích potřeb dítěte (zákon č. 383/2005 Sb.).

Pobyt v diagnostickém ústavu může být i dobrovolný, zakládá se na dohodě mezi vedoucím ústavu, rodiči (zákonnými zástupci) dítěte a mezi dítětem samým. Tyto pobyty jsou ovšem málo využívány nejvíce mladistvých je zde umístěných na základě rozhodnutí soudu (Matoušek, Matoušková, 2011, s.154).

2.1.2 Dětský domov (DD)

Jedná se o takové zařízení, které je určeno pro děti, o které se rodiče nechtějí, nebo nemohou starat, popřípadě se o děti starat nesmějí, mezi těmito dětmi se také stále více objevují děti s postižením, kdy se o ně rodiče odmítají starat.

Do dětského domova jsou umístěovány děti zpravidla od 3 do 18 let, mohou sem být umístěny i nezletilé matky s dětmi. Velké procento dětí přichází do dětských domovů jako nechtěné, z rozpadlých rodin, nebo z kojeneckých ústavů. Pro umístění do dětského domova jsou primární sociální důvody, ale velmi často to jsou osobní, výchovné nebo zdravotní důvody. Dětské domovy i výchovné ústavy mohou dle příslušných pravidel pečovat i o nezletilé matky s dětmi (Jánský,2014, s.116).

Dětský domov pečuje o děti s jejich individuálními potřebami a zajišťuje především výchovnou, vzdělávací a sociální oblast. Vzdělávání dětí probíhá ve školách, které nejsou součástí dětského domova. V České republice jsou dětské domovy zřizovány krajem, jinou právnickou osobou, soukromníkem či církví (Bendl, Hanušová a Linková, 2016, s.69-70).

Do dětských domovů jsou umístěovány děti na základě komplexního vyšetření diagnostickým ústavem, v jehož péči se dítě nachází. V odůvodněných případech může diagnostický ústav, který byl požádán o přijetí dítěte bez závažných poruch chování, umístit do dětského domova nebo dětského domova se školou na základě osobní dokumentace dítěte bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu.

V současné době dochází k přebudování zejména starších dětských domovů na dětské domovy rodinného typu, kde napodobují prostorový byt v menším počtu dětí, věk dětí je různorodý, působí zde stálí vychovatelé a tím se u dětí snižuje jejich psychická deprivace (Matoušek, 2003, s. 50).

Účelem tohoto zařízení je zajišťovat péči o děti, které mají nařízenou ústavní výchovu, ale nemají závažné poruchy chování. Děti navštěvují školu, která není součástí dětského domova (zákon č. 109/2002 sb.).

2.1.3 Dětský domov se školou (DDŠ)

V České republice je zřízeno zhruba třicet dětských domovů se školou, jsou to školská pobytová zařízení, která zajišťují péči o děti, které mají nařízenou:

1. ústavní výchovu (např. závažné poruchy chování, duševní poruchu, vyžadují léčebnou péči),
2. ochrannou výchovu (nejdříve ve dvanácti letech)

Jsou zde umístěovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky a součástí školského zařízení je příslušný typ školy (Jánský, 2014, s.116).

2.1.4 Výchovný ústav (VÚ)

Jsou určeny pro děti starší 15 let, což znamená po ukončení povinné školní docházky, tyto děti mají závažné poruchy chování a nařízenou ústavní výchovu, či uloženou ochrannou výchovu, případně dětem od 12 let se soudem uloženou ochrannou výchovou, jejichž chování má tak závažné poruchy, že nemohou být umístěny v dětském domově. Výchovné ústavy plní výchovnou, vzdělávací a sociální funkci. Při výchovném ústavu se jako součást zřizuje základní nebo speciální škola, může být zřízena i střední škola

Jedná se o dlouhodobou péči a těžištěm této péče je příprava na budoucí povolání. Výukové programy v těchto institucích mohou mít tři podoby:

1. Kurzy a praktická školení pro krátkodobé pobyty a pro nejhůře vzdělavatelné jedince, u děvčat výchova k rodičovství a u chlapců základní řemeslné dovednosti
2. Odborné učiliště, absolvování s výučním listem
3. Střední odborná učiliště (Matoušek, Matoušková, 2011, s.156)

3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

U dětí, které jsou vychovávány a vyrůstají v ústavní péči, lze očekávat že míra rizikového a sociálně patologického chování a také různých poruch chování a emocionálních poruch bude větší než u dětí, které vyrůstají v rodinném prostředí (Novotný, 2015, s. 43).

Rizikové chování se velmi často pojí s obdobím dospívání. Z tohoto důvodu v této kapitole popisujeme dospívání pro objasnění, z jakého důvodu je toto období spojeno s touto problematikou.

3.1 Dospívání

Dospívání je přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. V tomto období dochází ke komplexní proměně osobnosti (somatické, psychické i sociální). Jde o období radikálních změn nejen organismu, ale i v osobnosti vyvíjejících se dětí. Většina se s tímto obdobím vyrovná samo, ale v poslední době stoupá počet těch, kteří přijímají rizikový způsob života. Děti, které jsou v ústavní péči jsou více rizikovější skupina než děti, které vyrůstají v rodinném prostředí. Stále více dospívajících se projevuje rizikovým chováním a věková hranice se posunuje stále do nižšího věku.

Záškodná popisuje dospívání jako vývojové období mezi dětstvím a dospělostí. Bezprostředně ji předchází relativně klidný stav latence, po ukončení dospívání následuje raná dospělost (Záškodná, 1998).

Dospívání dělí Vágnerová na dvě fáze, a to na ranou (mezi 11-15 rokem) a pozdní adolescenci (mezi 15-20 rokem). V naší bakalářské práci vycházíme z rozdělení této autorky a soustředíme se na rané dospívání (Vágnerová, 2005).

Jde snad o nejdramatičtější období z celého života, protože v něm dochází k bouřlivým změnám. Tělesné proměny a pohlavní dospívání, volba povolání, i změna vztahů k vrstevníkům, rodičům i autoritám jsou zatěžkávací zkouškou pro děti, které mají pevnou půdu pod nohama, tím víc pro ty, kteří vstupují do tohoto období s nějakým vývojovým handicapem. Tělesná atraktivita má svoji sociální hodnotu, málokterý dospívající je spokojen se svým zevněškem (Kohoutek, 2017).

Na dospívání může být nahlíženo ze dvou pohledů. První úhel pohledu zdůrazňuje individuální vývoj a druhý věnuje pozornost interakci dospívajícího s jeho sociálním prostředím. Oba tyto pohledy jsou na sobě závislé. Vývojové změny směrem k dospělosti potřebují prostor, ve kterém se mohou uplatnit a prosadit. Platí to jak o rodině, tak i o širší společnosti (Kohoutek, 2017).

Sobotková ve své publikaci uvádí, že 50 % dospívajících dětí se zapojí alespoň do jedné formy rizikového chování.

„Rizikové chování bývá velmi často – vzhledem k osobnímu vývoji jedince účelové a v tomto smyslu funkční. Pomáhá řešit aktuální potřeby (zvýšit vlastní sebevědomí či pocit identity, sebedůvěru, zapojit se do skupiny vrstevníků apod.), to však nesnižuje možné nebezpečí následků“ (Nielsen Sobotková a kol., 2014, s.39).

Někteří autoři rozlišují pojem rizikové chování a problémové chování. Miovský mluví o rizikovém chování jako nárůstu, zdravotních, sociálních výchovných a dalších rizik pro jedince, či společnost (Miovský in Bendl, Hanušová a Linková, 2016, s.16).

Širůčková naopak pojímá rizikové chování, které má negativní dopady na fyzické nebo psychické fungování člověka a které je nějakým způsobem ohrožující i pro jeho okolí (Širůčková in Bendl, Hanušová a Linková, 2016, s.16).

Rizikové chování je úzce spjato s delikventním chováním. Někdy je chápáno jako prvotní vývoj delikventního chování, nebo jeden ze signálů pozdějších rizik. Rizikové chování se vyznačuje negativním vybočováním a porušováním zavedených společenských norem a školních a jiných pravidel. Ne vždy toto chování probíhá před delikvencí, může také probíhat zároveň s ní.

Do rizikového chování nejvíce spadají aktivity, kdy jedinec zákon přímo neporušuje, jako je například, pití alkoholu, kouření marihuany nebo záškoláctví (Moravcová, Podaná a Buriánek a kol., 2015, s.46-47).

Ve slovníku sociální práce můžeme také najít pojem „riziková mládež“, pod tímto pojmem chápeme mládež, u které je větší riziko sociálního selhání. Také je to jedna z cílových skupin sekundární prevence. Mezi dispoziční faktory řadíme, dědičnost, konstituci, nižší úroveň zdraví a rozumových schopností, poruchy morálního vývoje, dysfunkční rodinu, neúčast na vzdělávání a na trhu práce. Také zde můžeme zařadit bydlení ve velkém městě nebo příslušnost k asociálním subkulturám (Matoušek, 2003, s.185).

3.2 Pojem rizikového chování

Rizikové chování je široký pojem nejen vývojové psychologie a sociální psychologie, ale také kriminologie, sociální pedagogiky a jiných věd o člověku a společnosti (Nielsen Sobotková a kol., 2014, s.39).

Rizikové chování je chování, které může ohrozit život, zdraví nebo sociální integritu jedince, nebo chování, které se vymyká společenským normám a zákonům. (Matoušek,2003, s.185)

„Rizikové chování bývá velmi často – vzhledem k osobnímu vývoji jedince účelové a v tomto smyslu funkční. Pomáhá řešit aktuální potřeby (zvýšit vlastní sebevědomí či pocit identity, sebedůvěru, zapojit se do skupiny vrstevníků apod.), to však nesnižuje možné nebezpečí následků“ (Nielsen Sobotková a kol., 2014, s.39).

Někteří autoři rozlišují pojem rizikové chování a problémové chování. Miovský mluví o rizikovém chování jako nárůstu, zdravotních, sociálních výchovných a dalších rizik pro jedince, či společnost (Miovský in Bendl, Hanušová a Linková,2016, s.16).

Širůčková naopak pojímá rizikové chování, které má negativní dopady na fyzické nebo psychické fungování člověka a které je nějakým způsobem ohrožující i pro jeho okolí (Širůčková in Bendl, Hanušová a Linková,2016, s.16).

Rizikové chování se vyznačuje negativním vybočováním a porušováním zavedených společenských norem a školních a jiných pravidel.

Do rizikového chování nejvíce spadají aktivity, kdy jedinec zákon přímo neporušuje, jako je například, pití alkoholu, kouření marihuany nebo záškoláctví (Moravcová, Podaná, Buriánek a kol., 2015, s.46-47).

Rizikové chování je chování, které může ohrozit život, zdraví nebo sociální integritu jedince, nebo chování, které se vymyká společenským normám a zákonům. (Matoušek,2003, s.185)

Dle Sobotkové (2014, s.45) mezi rizikové chování řadíme:

1. Záškoláctví (je spojeno s různými důvody, nejčastěji jako důsledek touhy po dobrodružství, experimentu, souvisí s poruchami chování a učení, jako obrana před problémy ve škole).
2. Lhaní (není dosud společností vnímáno dostatečně jako rizikové).

3. Agresivita, agresivní chování
4. Vandalismus (ve škole nejčastěji poškozování majetku školy a věcí spolužáků)
5. Závislostní chování (legální návykové látky-alkohol a cigarety, nelegální návykové látky, gambling)
6. Šikana, kyberšikana, násilné chování
7. Obecně kriminální jednání
8. Rizikové chování na internetu.
9. Rizikové sexuální chování.
10. Rizikové chování v dopravě.
11. Extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity.
12. Užívání anabolik a steroidů
13. Nezdravé stravovací návyky.
14. Extremismus

3.2.1 Riziková mládež

Je zde také důležité zahrnout pojem riziková mládež, kdy tento pojem se objevuje až v novověku. Na vzniku tohoto fenoménu se podílí několik faktorů, kdy slábnou sociální kontroly, jako byl vliv církve nebo dříve vliv „vrchnosti“ atd. Také díky tomu, že rodina je méně stabilní a dítě vyrůstá s jedním rodičem, který na výchovu dítěte mnohdy nestačí. Rodiče se často rozvádějí, a to často způsobuje těžkosti v psychologickém a sociálním fungování. Často je zde problém, že děti nemají oporu ve svých rodičích, mnoho dětí je vychovávaných v ústavních zařízeních, kde se stávají obětí nepříznivých vlivů a směřují tím k sociálnímu selhání.

Je zde důležité poukázat na vliv médií, která jsou pro dítě velmi nebezpečná. Zejména tam, kde se objevuje násilí a zábava. Nejen média jsou pro dítě nebezpečná, na agresivitu dětí a mládeže se podílí propagace idolů v masových médiích. Jejich chování je často za hranicí normality a zákona.

Do této kategorie spadají i dospívající děti tzv. sociálně znevýhodněných skupin, především z dysfunkčních rodin, vyrůstajících v neúplných rodinách nebo v dětských domovech (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2005, s.267).

3.3 Vybrané typy rizikového chování

Rizikové chování je velmi zkoumaným jevem v oblastech psychologie, pedagogiky, kriminologie a mnoha dalších věd o člověku. V naší bakalářské práci zaměříme naši pozornost na vybrané rizikové chování dospívajících dětí, kterými je záškoláctví, lhaní, agresivita a agresivní chování, vandalismus a závislostní chování.

3.3.1 Záškoláctví

Jedná se o nepřiměřenou formu řešení konfliktních situací v rodině, ve škole a ve výchovných institucích. Sklon k záškoláctví mají především děti, které se subjektivně cítí neúspěšné ve škole, nezařazené ve vrstevnické skupině, nebo prožívají úzkost a strach v prostředí, ve kterém se pohybují (Jůva, 2001, s.94).

Záškoláctví je jeden z častých projevů rizikového chování, pojem záškoláctví je třeba jasně vymežit, aby bylo možné daný pojem hlouběji analyzovat. V záškoláctví se jedná o neomluvenou absenci žáka na vyučování. Záškoláctvím trpí nejen žák, ale i celá společnost, protože důsledkem jsou zlé studijní výsledky žáků, jejich horší uplatnění v životě a kriminální činnost. Záškoláctví je také indikátorem správné funkce vzdělávacího systému. Pokud má žák pocit, že vzdělávání nemá smysl a do školy nechodí je třeba se zamyslet nad způsoby a intervenčními prostředky, kterými je možné zasáhnout. Je důležité, aby společnost usilovala, aby se žáci pro své slabé výsledky nebo nespokojenost neocitly mimo zájem společnosti (Ficová, 2011, s. 7).

O tomto typu rizikového chování se v poslední době velmi hovoří říká se mu také „trendová“ oblast odborného zájmu. V širším slova smyslu je záškoláctví „vyhýbání se školní docházce a neomluvení absencí žáka ve škole bez ohledu na motiv a počet absencí“. „V užším slova smyslu je záškoláctví jedna z poruch chování, kdy základem je narušení vztahu dítěte ke škole a k učení.“

Na základě deviantních typů záškoláctví, existuje široká škála typů v tomto projevu rizikového chování, některé z typů záškoláctví jsou následující:

- Záškoláctví, jako porušení sociální normy, kde se jedná o povinnost dítěte a rodičů navštěvovat školu, pokud tato povinnost není dodržena je porušen zákon, pravidlo školy a určitá sociální norma.

- Záškoláctví jako zábava, jedná se o typ, který se velmi často vyskytuje u adolescentů, kdy tráví čas s partou, navštěvuje herny nebo veřejná místa (parky). Velmi často nosí falešné omluvenky a situaci zlehčují postojem, že to „nějak dopadne“.
- Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, tento typ se vyskytuje u dětí, které žijí v chudých a sociálně slabých a zaostalých rodinách. Rodiče jsou ve většině případech s nízkým vzděláním a osobně jsou problémoví. Děti jsou často využívány, aby se staraly o mladší sourozence nebo při pracích v domácnosti. Zastávají tak pozici, kterou by měly zastávat rodiče, u dětí dochází velmi často k emoční deprivaci.
- Záškoláctví u celkově problémových dětí, jde o problémy z hlediska disciplíny, dodržování společenského chování jako je nesprávné chování ke spolužákům, podvody, lhaní nebo násilí vůči jiným osobám. Jako příčina je uváděna neuspokojení základních psychických potřeb, jako je nenaplnění emocionálního vztahu rodičů k dětem.

(Bakošová in Ficová, 2011, s. 8).

Tento typ rizikového chování se nemusí projevovat pouze u dětí ze znevýhodněných rodin a dětí alkoholiků, děti z dětských domovů, může se projevovat u dětí autoritativních rodičů, kdy je na dítě kladeno příliš mnoho požadavků. Dítě na základě svých možností a schopností nedokáže požadavkům rodičů vyhovět a ze strachu nebo z pocitu, že rodiče zklame, začne vynechávat svou školní docházku. Zpravidla dítě přestane do školy chodit v době, kdy se blíží jeho klasifikace (Jedlička, Kořa, 1998, s. 56).

3.3.2 Lhaní

Lhaní znamená „úmyslné zatajování pravdy za účelem vědomého oklamání druhého, je to výrok neodpovídající pravdě, který má někoho uvést v omyl.“ Z této definice můžeme říct, že lež je vlastně úmyslné klamání. Opakem lhaní je pravda, v tomto případě závisí na našich vyjadřovacích schopnostech a na tom, jak dokážeme vnímat skutečnost (Daloz, 2002, s. 19).

Lhaní v období dosívání se projevuje zapíráním, lhaním, kdy se dítě povyšuje nebo „vytahuje“. Dalším typem lhaní může být svádění viny (něčeho) na jiné dítě. Pro dospívající děti je lhaní běžnou záležitostí, kdy velmi často lžou rodičům bez jakýchkoli morálních zábran, což je akceptování při dosahování autonomie a upevňování vlastní identity.

Lež je ve většině případů motivována strachem z autorit nebo touhou po lepší pozici ve skupině vrstevníků, lži se vyskytují převážně u dětí citově nevyvážených nebo vývojově opožděných (Jůva, 2001, s.94).

3.3.3 Agresivita, agresivní chování

Agresivita a agresivní chování je v poslední době jedním z nejžhavějších problémů. V poslední době se velmi často v médiích a v tisku objevují případy brutálních projevů agresivity u dětí, velmi často směřované k vrstevníkům, dospělé osobě ale také k učiteli nebo vychovateli.

Spousta odborníků hledá příčiny, které by vysvětlily příčiny toho typu nežádoucího chování. Byly proto realizovány odborné výzkumy, ovšem stále je velmi těžké najít účinný způsob prevence a řešení nárůstu agresivity u dětí, s jejímiž projevy je velmi často srovnávána.

Agrese je chápána jako jakákoli forma chování, kdy cílem je ublížit, zničit, nebo poškodit jiný subjekt. Agrese je mnohdy spojena s vysokou mírou agresivity, hněvem, vztekem a pocitem nepřátelství.

Je třeba si říci, co znamená agresivita, která je s agresí úzce spojena, jak jsme zde zmínili. Agresivita má vrozený základ, kdy jeho forma a intenzita je individuální u každého jedince, kdy na něj působí psychosociální vlivy, zejména sociálního učení (Jánský,2014, s.42).

Za obecné příčiny agresivity lze považovat vrozené a získané dispozice, označovány také jako biologické a sociální. Tyto dispozice jsou individuální a každý člověk má předpoklad k agresivnímu jednání (Fischer, Škoda, 2009, s. 50).

3.3.4 Vandalismus

Jedná se o specifický typ agresivního chování pozorovaného u lidí. Takové chování bývá také trestné, lze jej hodnotit jako delikventní a trestné.

Takové chování je logicky nezdůvodnitelné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku, nebo věcných hodnot. Takové jednání nepřináší žádný materiální zisk, ale dopouští se ho pro vlastní potěšení, nebo jen pro odreagování. Vandalismus je spjat velmi často se životním stylem adolescentů, různých part a skupin (Fischer, Škoda,2014, s.56).

Předmětem velmi častého poškozování a ničení jsou předměty, které jsou veřejně dostupné. Za takové předměty lze považovat zařízení v parcích a na veřejných prostranstvích jako jsou budky, zastávky, lavičky, ale také autobusové zastávky. Cílem vandalů se můžou stát

také hřbitovní prostory. Ve velké míře se také vyskytují nápisy a graffiti na zdech domů, veřejné dopravě (autobusy, vlaky). V poslední řadě sem můžeme zařadit nejrůznější počítačové hry.

Motiv vandalismu může mít nejrůznější příčiny do kterých řadíme boj o místo v partě nebo umístění v partě, dále se může jednat o zvýšení zájmu u eroticky přitažlivé osoby. Také mohou tito jedinci tímto způsobem demonstrovat svoji sílu a odvahu před svými vrstevníky. A v poslední řadě se může jednat o snahu začlenit se do delikventní subkultury (Fischer, Škoda, 2009, s. 56).

Můžeme zde zahrnout také ničení starobylých celků a devastace přírody, kam zahrnujeme těžbu nebo také devastaci lidských duší. Nápodobou od dospělých, což jsou ve většině případů rodiče si děti osvojují menší projevy vandalství, kdy rodiče nejdou dítěti příkladem a nechovají se tak jak by měli, jejich vztah k tradičním hodnotám je cynický a lhostejný. Je velmi důležité, aby dítě projevilo své tvůrčí sklony, a protože zanedbané dítě má větší sklon k agresivitě a vandalismu (Jedlička, Koř'a, 1998, s. 100).

3.3.5 Závislostní chování

Za rizikové chování v dospívajícím věku nejvíce považujeme konzumaci alkoholu, kouření cigaret a zkušenost s drogami, konkrétně s marihuanou (Nielsen Sobotková a kol.,2014, s.47).

Existuje řada závislostí na nejrůznějších látkách, nejznámější a nejzákladnějším typem je závislost na alkoholu a na nikotinu.

Charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná a přemáhající) brát psychoaktivní látky, alkohol nebo tabák. Diagnóza závislosti se stanoví, pokud během roku došlo k následujícím jevům:

- Silná touha užívat látku
- Potíže v sebeovládání
- Postupné zanedbávání zájmů
- Pokračování užívání i přes škodlivé následky (Nešpor,2011, s.10)

Nikotin zejména v akutních dávkách působí na člověka euforicky, poměrně rychle se vyvíjí závislost na této látce, léčba závislosti na nikotinu je obtížná a bývá často neúspěšná.

Látka, která je nelegálně šířená, zneužívána a vyvolává závislost se označuje jako droga. Tyto látky v mozku ovlivňují normálně existující procesy, které řídí myšlení, motivaci, utváření nálady a jiné.

Užívání těchto látek má mnoho důvodů za nejčastěji se jedná o povzbuzení, prožívání příjemného stavu, kterého nejde dosáhnout jiným způsobem. Existuje velké množství těchto látek a jejich účinky jsou různorodé.

V souvislosti se zneužíváním psychoaktivních látek mohou vznikat také duševní nebo behaviorální poruchy, které vznikají jako důsledek jedné nebo více látek nezávisle na tom, jestli jsou nebo nejsou podepsány lékařem

Závislost na drogách je obdobná jako na alkoholu, mají stejné negativní důsledky jak pro zaměstnání a interakci s okolím. Vývoj alkoholismu je plíživější oproti rozvoji závislosti na drogách, kde dochází mnohem rychleji k negativním následkům ze strany společnosti, tolerance vůči zneužívání drog je mnohem nižší, téměř nulová než k alkoholu. Mnohem silnějším stigmatem je označení „fetáka“ než alkoholika. Mnohem pravděpodobnější je identifikace se subkulturou jedinců závislých na drogách.

Jedinec přijme vzorce chování této subkultury, mnohem nebezpečnější je ztotožnění se s jejími hodnotami, zvnitřnění těchto hodnot znamená snížení šance na minimum ke změně tohoto asociálního života. Tento problém je nutno zohlednit z hlediska léčby a terapie, bez dosažení změn v preferenci je protahovaná léčba neúčinná. Závislost na drogách je velmi často spojena a navázána na delikvenci a kriminální chování. (Fischer, Škoda, 2009, s. 90–120).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 REALIZACE VÝZKUMU

V praktické části se budeme zabývat vymezením hlavního cíle výzkumného problému, základních výzkumných otázek a hypotézy. Dále popíšeme výzkumný soubor a metody, na základě, kterých byly sesbírány data pro výzkumné šetření naší bakalářské práce.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je stav výskytu vybraných forem rizikového chování u dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji.

4.1.1 Dílčí cíle:

- Odhalit nejčastější důvody rizikového chování.
- Identifikovat, jaké rizikové chování se u respondentů vyskytuje nejčastěji.
- Zjistit, nejčastější užívání drogy mezi respondenty.
- Zjistit, zda je rizikové chování závislé na pohlaví respondenta.

4.2 Hlavní výzkumná otázka

Jaký je stav výskytu vybraných forem rizikového chování u dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji?

4.2.1 Dílčí výzkumné otázky a hypotézy:

VO1: Jaké jsou nejčastější důvody rizikového chování?

VO2: Jaké rizikové chování se u respondentů vyskytuje nejčastěji?

VO3: Jaké jsou nejvíce užívané drogy mezi respondenty?

VO4: Je rizikové chování závislé na pohlaví respondenta?

1H₀: Míra rizikového chování není závislá na pohlaví dítěte.

1H_A: Míra rizikového chování je závislá na pohlaví dítěte.

4.3 Předvýzkum

Na základě studentské praxe v dětském domově v Uherském Hradišti, kterou jsem absolvovala v rámci mého studia jsme uskutečnili předvýzkum za pomoci zkušebního dotazníkového šetření.

V dětském domově se naskytla možnost blíže se seznámit a navázat kontakt s dětmi, kdy u některých se projevovalo rizikové chování. Tyto děti sdělovaly, konzumují alkohol, užívají drogy, zda kouří, v jaké míře a podobně. Tyto skutečnosti nás vedli k tomu, abychom se v rámci realizace výzkumu zaměřili na tyto konkrétní typy rizikového chování. Předvýzkumu se tedy zúčastnilo 7 dětí z dětského domova v Uherském Hradišti, kdy s nimi byly otázky z dotazníku diskutovány pro ověření jejich srozumitelnosti a odstranění nejasností.

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří všechny děti z dětských domovů ve Zlínském kraji, kdy bylo osloveno celkem 10 dětských domovů, které se taktéž výzkumného šetření zúčastnily, jejichž zřizovatelem je Krajský úřad ve Zlíně. Z tohoto důvodu byl jejich výběr záměrný. Základní výzkumný soubor v našem případě tvoří děti ve věkové kategorii 11-14 let, u kterých se může projevovat rizikové chování a současně pocházejí ze Zlínského kraje.

Podle dostupnosti bylo nejdříve **osobně** osloveno 5 dětských domovů.

Název dětského domova (počet dětí cílové skupiny)

- Dětský domov Zlín Lazy (3 děti)
- Dětský domov Vizovice (5 dětí)
- Dětský domov Uherské Hradiště (7 dětí)
- Dětský domov Uherský Ostroh (11 dětí)
- Dětský domov Bojkovice (2 děti)

Ostatní dětské domovy byly osloveny prostřednictvím pošty, kdy spolu s dotazníky byl zasílán i průvodní dopis, který je uveden v příloze PII.

- Dětský domov, Základní škola a Praktická škola Valašské Klobouky (4 děti)
- Dětský domov Kroměříž (2 děti)
- Dětský domov Valašské Meziříčí (6 dětí)
- Dětský domov a Základní škola Liptál (5 dětí)
- Dětský domov Zašová (4 děti)

Návratnost dotazníků byla 100 % a celkový počet respondentů dané cílové skupiny bylo 49 dětí ve věku od 11 do 14 let. Dívky byly zastoupeny v 51 % (25 dívek) a chlapci v 49 % (24 chlapců). Při vyplňování dotazníků, byla dětem zajištěna anonymita, kdy vyplněný dotazník vložily do obálky, a tu řádně zalepily.

4.5 Metoda sběru dat

Pro naše výzkumné šetření jsme zvolili kvantitativní metodu, konkrétně dotazníkové šetření.

Dotazník se skládá z 21 otázek jak uzavřených, tak i polootevřených. Je rozdělen do tří částí, kdy v první části jsou uvedeny identifikační údaje respondentů. V druhé části se zaměřuje na vybrané typy rizikového chování a na vybrané druhy drog. Třetí část dotazníku se zaměřuje na názory jedinců k rizikovému chování v oblasti lhaní a ničení majetku.

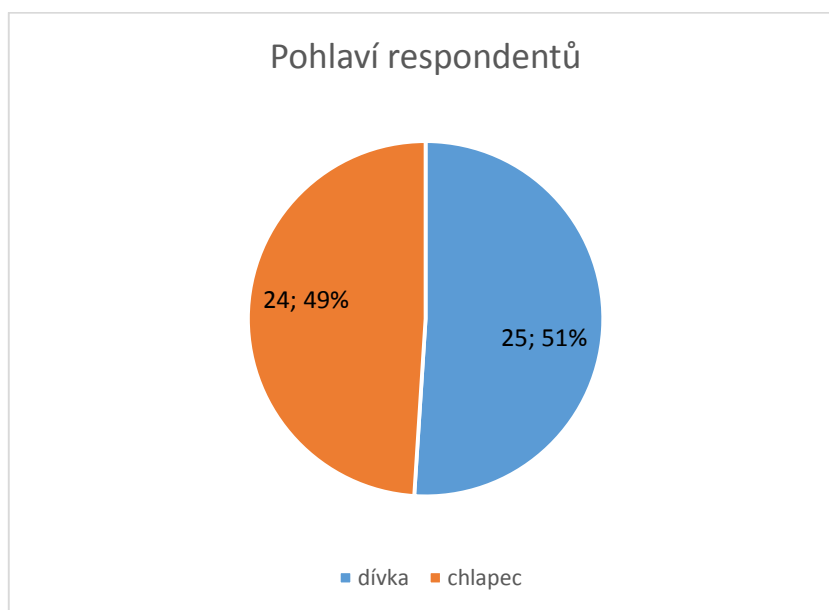
5 ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE

Oblast výzkumu se zaměřuje na stav výskytu rizikového chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji.

Data byla spravována prostřednictvím čárkovací metody a ověření hypotéz pomocí chí-kvadrátu (čtyřpolní tabulkou). Pro snadnější orientaci v datech a přehlednost jsme pomocí programu Microsoft Office Excel a přenesením dat vytvořili grafy.

5.1 Analýza odpovědí na jednotlivé otázky dotazníku

Otázka č. 1 se zaměřuje na identifikační údaje respondentů, kdy jsme zjišťovali pohlaví a věk respondentů. Na grafu můžeme vidět, kolik bylo odpovídajících dívek a kolik chlapců. Z grafu lze vyčíst, že **počet dívek a chlapců je téměř vyrovnaný**. Celkový počet **chlapců** je 24 (49%) a **dívek** je pouze o jednu více jako chlapců 25 (51%).

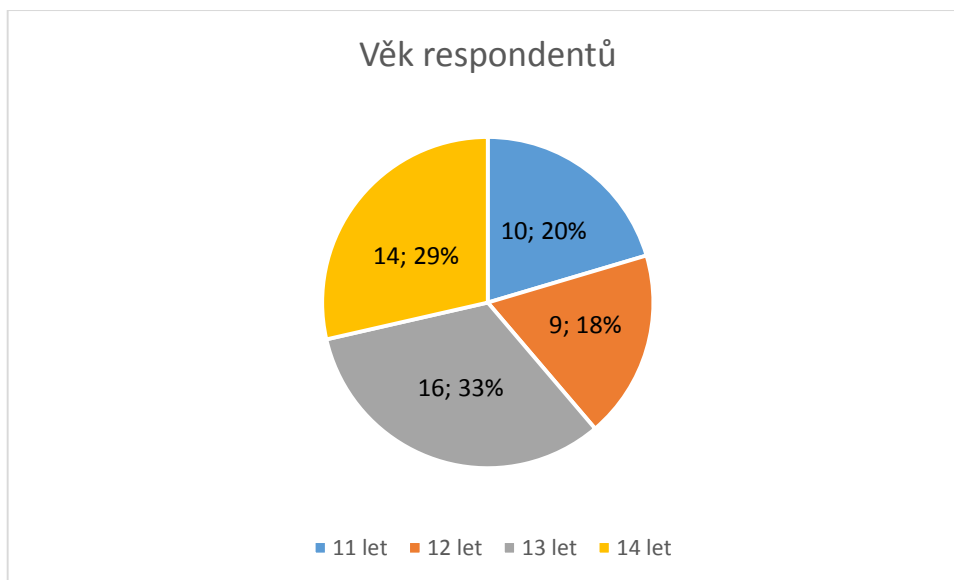
Graf 1: Četnosti odpovědí – pohlaví respondentů

Další identifikační položkou v dotazníku byla **otázka č. 2**, byla zaměřena na věk respondentů, kdy náš výzkum je zaměřen na děti od 11 do 14 let. Rozdělení věku a počet dětí v tomto věku:

- **11let**, kdy celkový počet dětí je 10 (20%)
- **12 let**, kdy celkový počet těchto dětí je 9 (18%).
- **13 let**, kdy celkový počet těchto dětí je 16 (33%)

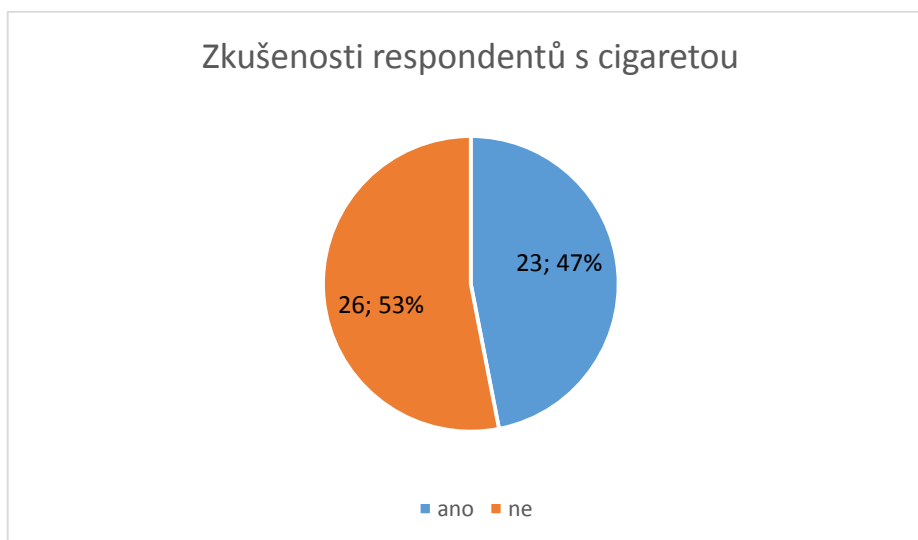
- 14 let s celkovým počtem 14 dětí (29%)

Nejvyšší počet respondentů je ve věku 13 let a poté 14 let, což jsou děti vyšší věkové hranice. Dále jsou to mladší děti, a to ve věku 11 let a 12 let. Na *grafu č. 2*, můžeme vidět, že nejvíce dětí bylo zastoupeno z vyšší věkové hranice, až následně to byly děti z nižší věkové hranice.

Graf 2: Četnosti odpovědí – věk respondentů

Otázka č.3 (*zkusil(a) jsi už někdy vykouřit cigaretu?*), zjišťovala zkušenosti respondentů s cigaretou, 23 respondentů (47%) uvedlo, že už **někdy vykouřili cigaretu**, 26 respondentů (53%) uvedlo, že **nikdy nezkusili vykouřit cigaretu**.

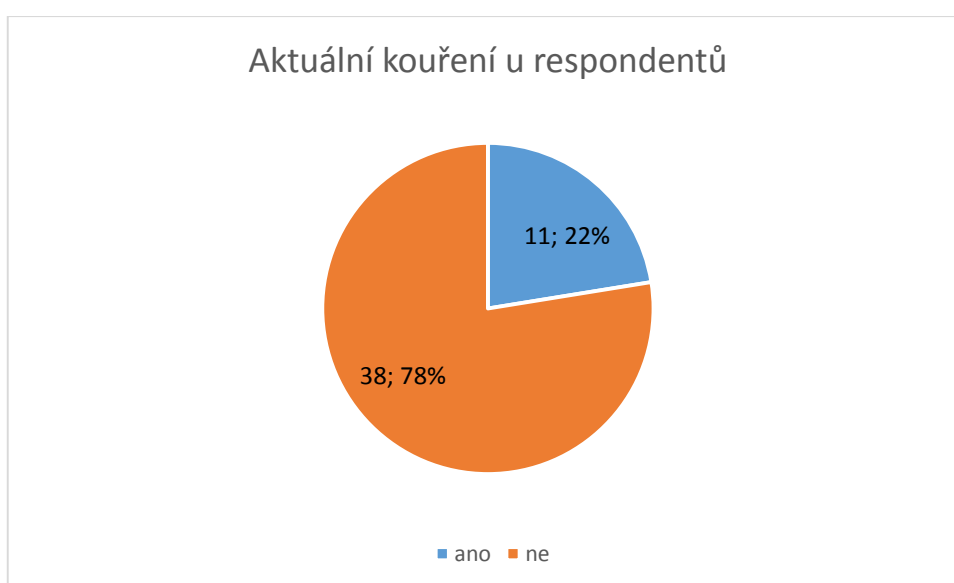

Graf 3: Četnosti odpovědí – zkušenosti respondentů s cigaretou

Otázka č. 4 (*Nyní kouříš?*) byla zaměřena na aktivní kouření u respondentů. Tato otázka byla položena cíleně, chtěli jsme tím zjistit, kolik respondentů po ochutnání cigarety je aktivními kuřáky. Z odpovědí na tuto otázku nám vyplynulo:

- z 23 respondentů, kteří ochutnali cigaretu se stalo 11 **aktivních kuřáků** (22%) z toho 7 dívek a 4 chlapci
- **nekuří** – 38 respondentů (78%)

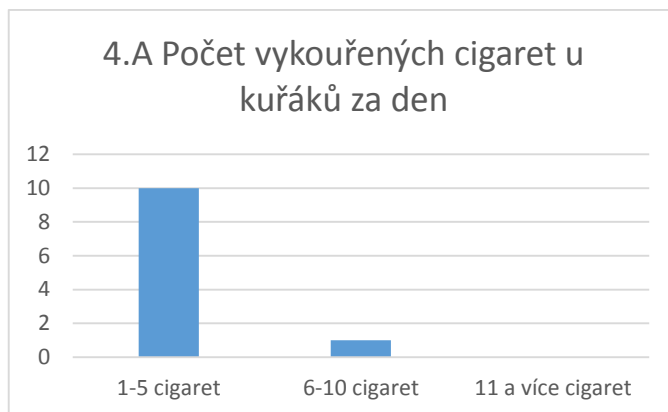
Aktivních kuřáků je méně jako nekuřáků, z celkového počtu 11 respondentů, nejvíce aktivními kuřáky jsou dívky a nejméně chlapci.

Graf 4: Četnosti odpovědí – aktuální kouření u respondentů

Otázka č. 4 a, pokud respondent zaznamenal na otázku, zda nyní kouří odpověď *ano*, měl také uvést kolik cigaret za den vykouří. Z grafu č. 5 vyplývá, že 10 (91%) respondentů, vykouří **1-5 cigaret denně** a jeden respondent (9%), **6-10 cigaret**.

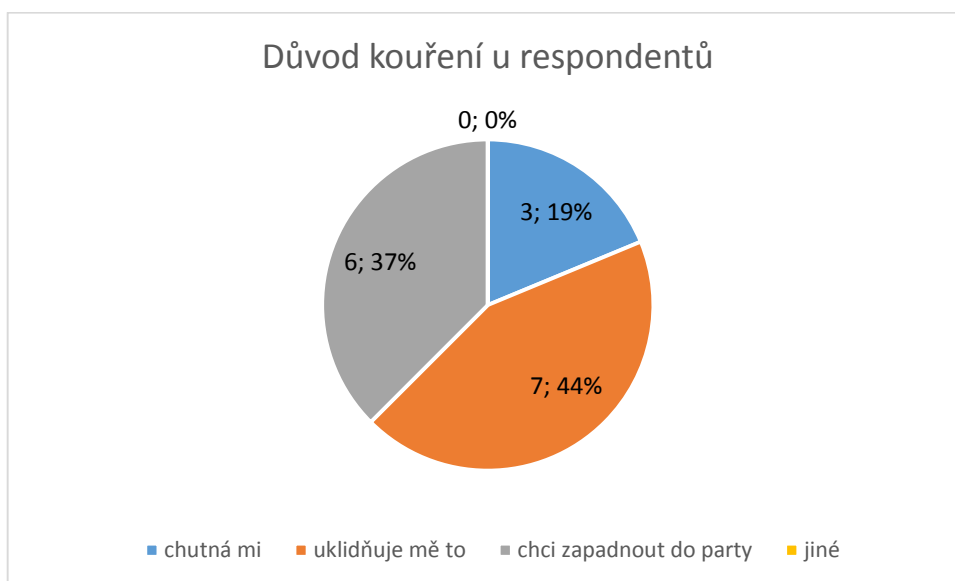
- nejvíce kuřáků je ve věku 14 let, kdy celkový počet respondentů v této věkové kategorii je 7.
- 13 let a celkový počet těchto kuřáků je 3
- jedno dítě ve věku 11 let vykouří 6-10 cigaret denně

Graf 5: Počet vykouřených cigaret za den u kuřáků

Otázka č. 5, (z jakého důvodu kouříš?), na tuto otázku mohl respondent zaznamenat více odpovědí. Celkem bylo zvoleno **16 odpovědí** respondenty, kteří jsou **aktivními kuřáky**. Na grafu je vyznačeno, že důvod kouření u respondentů je uklidnění, kdy tato odpověď byla zvolena celkem 7x (44%), velmi blízká této odpovědi, byla odpověď kdy respondenti chtějí *zapadnout do party*, zvolena 6x (38%) a pouze 3x byla zvolena odpověď *chutná mi to*. Jiné důvody žádný z respondentů nevedli.

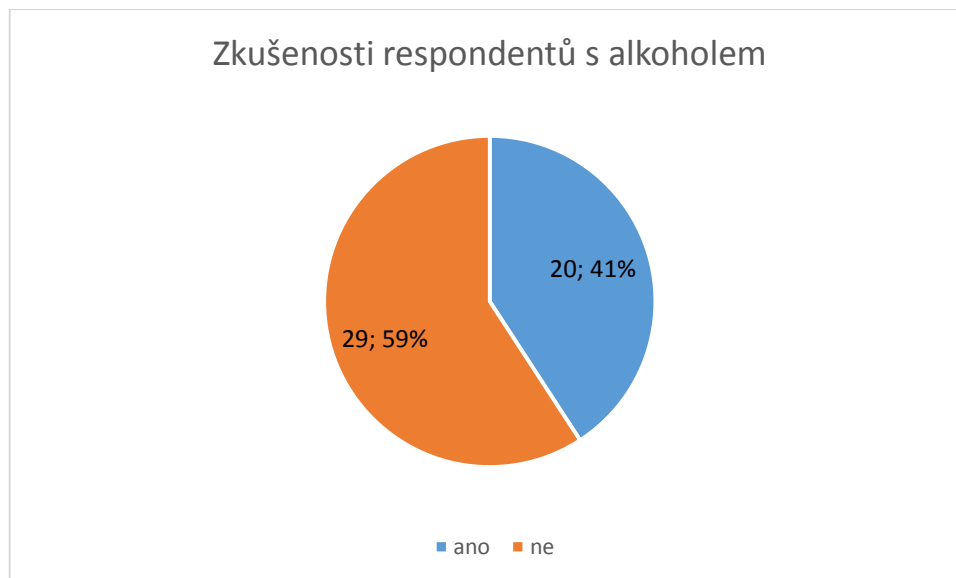
Z této otázky vyplývá, že respondenti, kteří jsou aktivními kuřáky kouří, protože je to pro ně uklidňující, hned potom ti, kteří chtějí zapadnout do party. V nejmenší míře byla také zastoupena odpověď, že kouření respondentům chutná.

Graf 6: Četnost odpovědí – důvod kouření u respondentů

Otázka č. 6 (*ochutnal jsi někdy alkohol?*), tato otázka se zabývá konzumací alkoholu. Byla zvolena z důvodu, abychom zjistili, kolik respondentů má již zkušenosti s alkoholem. Z celkového počtu 49 respondentů odpovědělo 20 (41%), že **již ochutnalo někdy alkohol**, 29 (59%) respondentů uvedlo, že **zatím nemá zkušenosti s alkoholem**.

Respondenti, kteří neochutnali alkohol mají větší zastoupení než ti, kteří alkohol již někdy ochutnali.

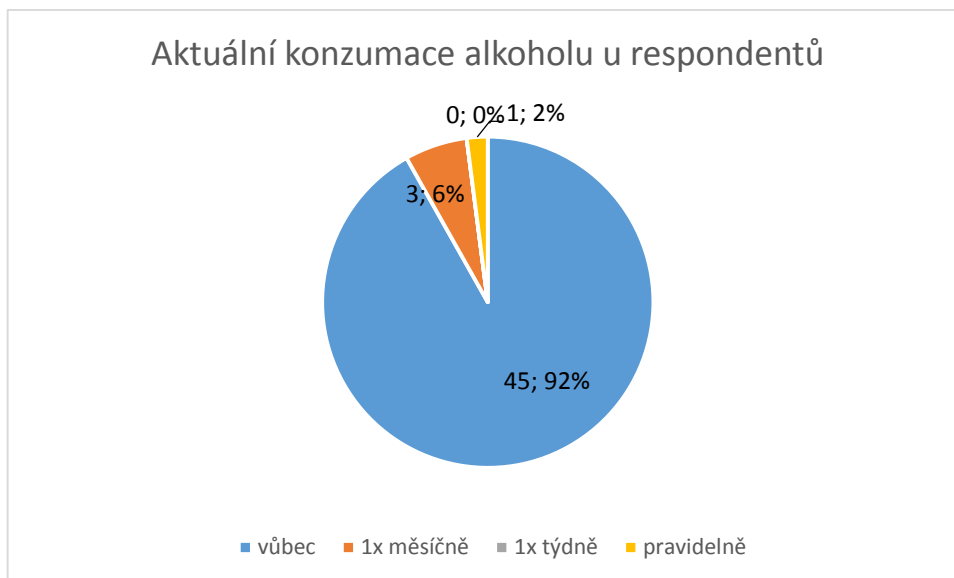

Graf 7: Četnosti odpovědí– zkušenosti respondentů s alkoholem

Otázka č. 7 (*jak často piješ alkohol?*), zjišťuje obdobně jako u cigaret, kolik respondentů pije alkohol po jeho ochutnání.

- Respondenti, kteří **vůbec nepijí** alkohol je 45 (92%)
- pouze 3 respondenti (6%) uvedli, že alkohol pijí **1x měsíčně** (1x 12 let-chlapec, 1x 13let – chlapec a 1x 14 let-dívka)
- z 20 respondentů, kteří ochutnali alkohol, **pravidelně** pije alkohol 1 respondent (2%) ve věku 12 let – chlapec. Z celkového počtu respondentů většina z nich nekonsumuje alkohol vůbec.

Jako v předešlé otázce tak i u této otázky můžeme na grafu vidět že těch, kteří alkohol pijí aktivně je méně než ti, kteří nepijí vůbec.

Graf 8: Četnost odpovědi – aktuální konzumace alkoholu u respondentů

Otázka č. 8 (z jakého důvodu piješ alkohol?), z této otázky jsme zjišťovali, jaký je důvod pití alkoholu u respondentů, kteří v předešlé otázce uvedly, že alkohol konzumují. U této otázky bylo možno zaznamenat více důvodů pro konzumaci alkoholu. Z odpovědi na tuto otázku vyplynulo:

- **Uklidňuje mě to** – 1x (13 let)
- **Chci zapadnout do party** – 1x (12 let), 1x (11 let), 2x (13 let), celkem 4 odpovědi (57%)
- **Jiné důvody** – 1x (12 let) „dává mi ho mamka“, 1x (14 let) „oslava“

U této otázky můžeme vidět zastoupení ve všech věkových kategoriích naší cílové skupiny respondentů.

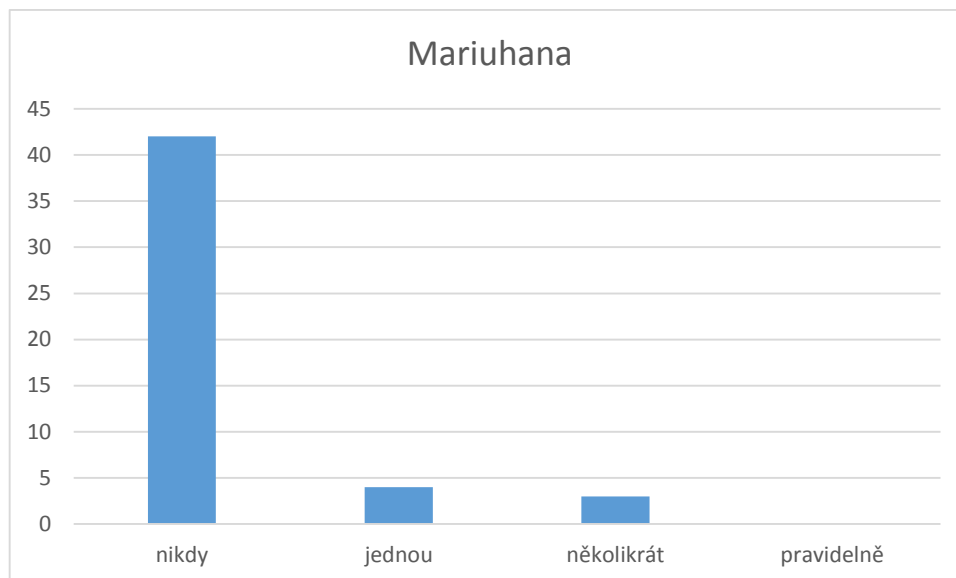

Graf 9: Četnosti odpovědí – důvod konzumace alkoholu u respondentů

Otázka č. 9 rozlišuje několik konkrétních typů drog. Následujících grafy se zaměřují na zkušenosti respondentů s nejrůznějšími typy drog. Graf č. 10 znázorňuje počet respondentů se zkušeností s marihuanou.

- 42 respondentů (86%) odpovědělo, že nemá zkušenosti s marihuanou, tudíž tuto drogu **nikdy** nezkusily
- 4 respondenti (8%) odpověděli, že mají zkušenost s marihuanou pouze **jednou**, z toho 2 dívky a 2 chlapci
- 3 respondenti (6%) užívají marihuanu **několikrát**, z toho 2 dívky a jeden chlapec
- **pravidelně** marihuanu neužívá žádný z respondentů

Z grafu můžeme vyčíst, že většina respondentů nemá zkušenosti s marihuanou pouze jednou marihuanu zkusily 2 dívky a 2 chlapci, několikrát během roku marihuanu užívají 2 dívky a jeden chlapec.

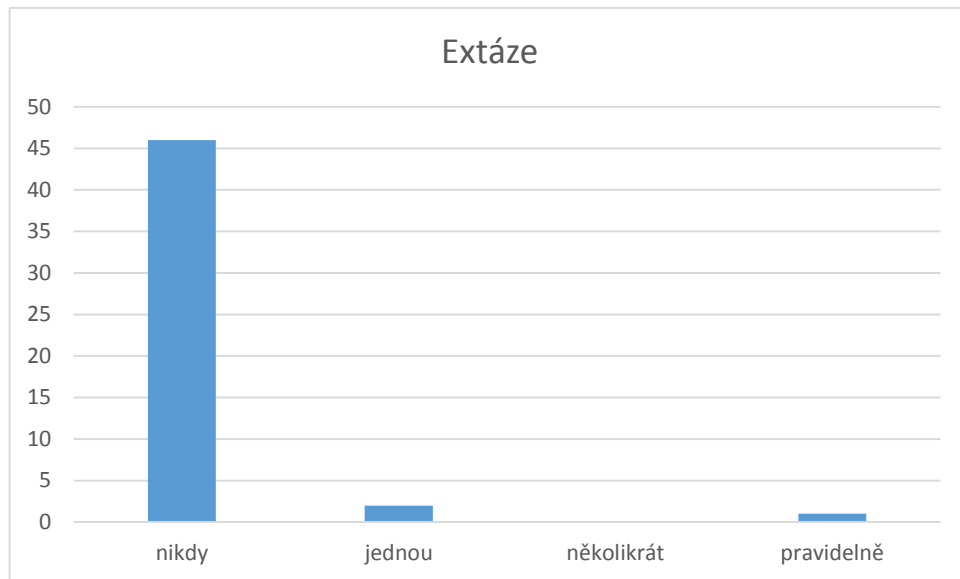

Graf 10: marihuana

V *grafu č. 11*, uvádíme zkušenost respondentů s extází, v kterém opět můžeme vidět, že nejvíce respondentů zaznamenalo odpověď – **nikdy** celkově 46 (94%).

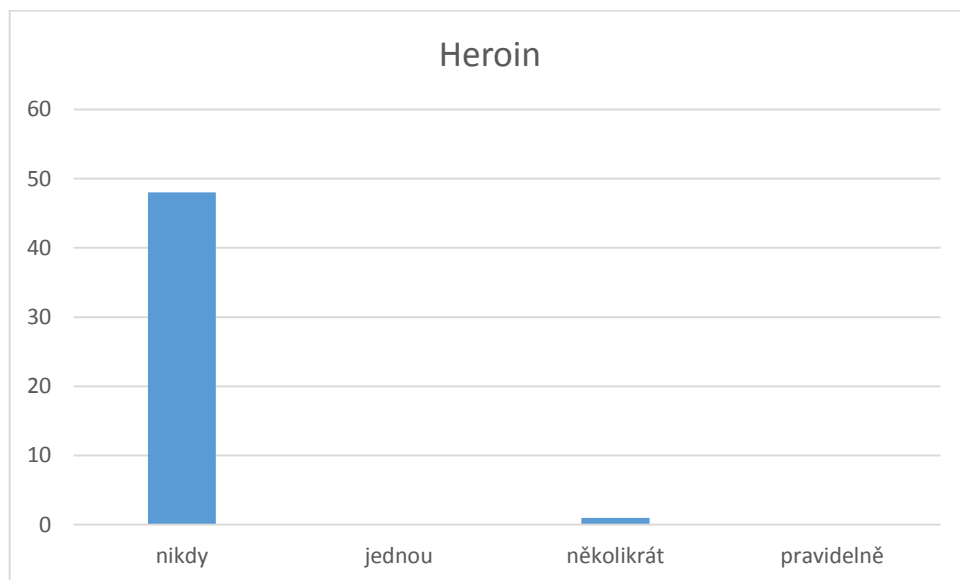
- **Jednu zkušenost** uvádějí 2 respondenti (4%), a to dívky ve věku 14 let
- **Několikrát** během roku neužívá extázi ani jeden respondent
- **Pravidelně** během roku drogu užívá jeden respondent (2%), a to chlapec ve věku 14 let

Z odpovědí respondentů lze vyčíst, že pouze jednou extází zkusily 2 dívky ve věku 14 let, pravidelný uživatel extáze je chlapec ve věku opět 14 let.

Graf 11: extáze

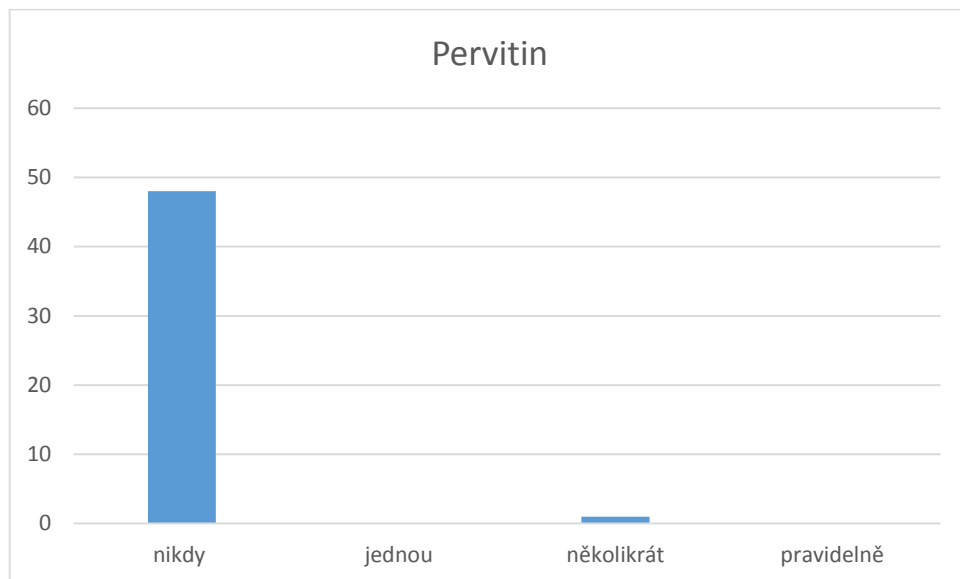
Graf č. 12 se zaměřuje na Heroin, zde můžeme vidět, že 48 respondentů (98%), **nemá zkušenosti** s touto drogou, ani nejsou pravidelnými uživateli, až na jednoho chlapce (2%) ve věku 14 let, který tuto drogu užívá **několikrát** během roku.

Graf 12: heroin

Graf č. 13 se zaměřuje na Pervitin, odpovědi respondentů jsou stejné jako v předešlém grafu, který se zaměřuje na Heroin. Opět zkušenosti s touto drogou nemá 48 respondentů

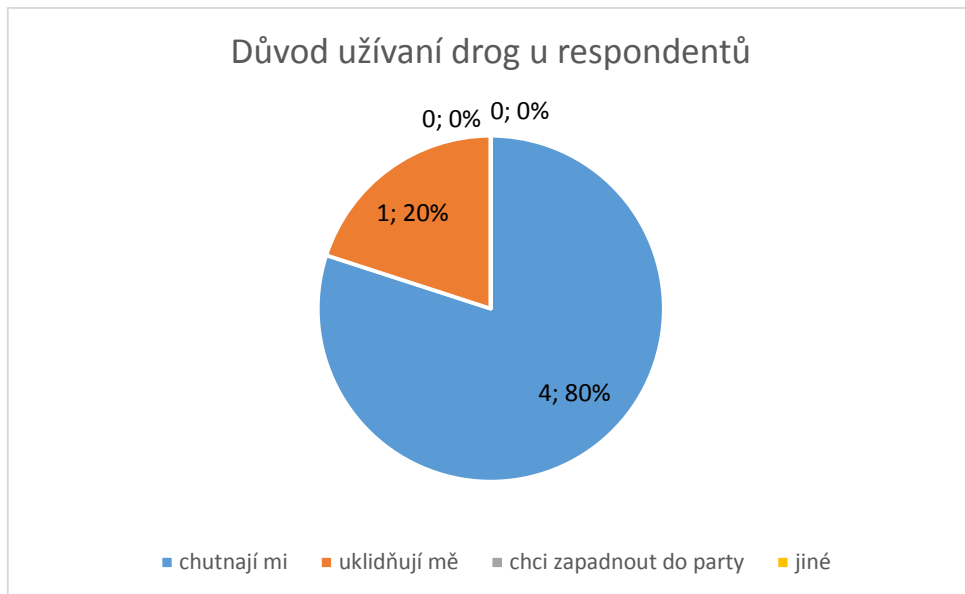
(98%), *neužívají* pravidelně tuto drogu, ani s ní nemají žádné zkušenosti. Je tu opět jeden chlapec (1%), který má 13 let a pervitin užívá *několikrát* během roku.

Graf 13: pervitin

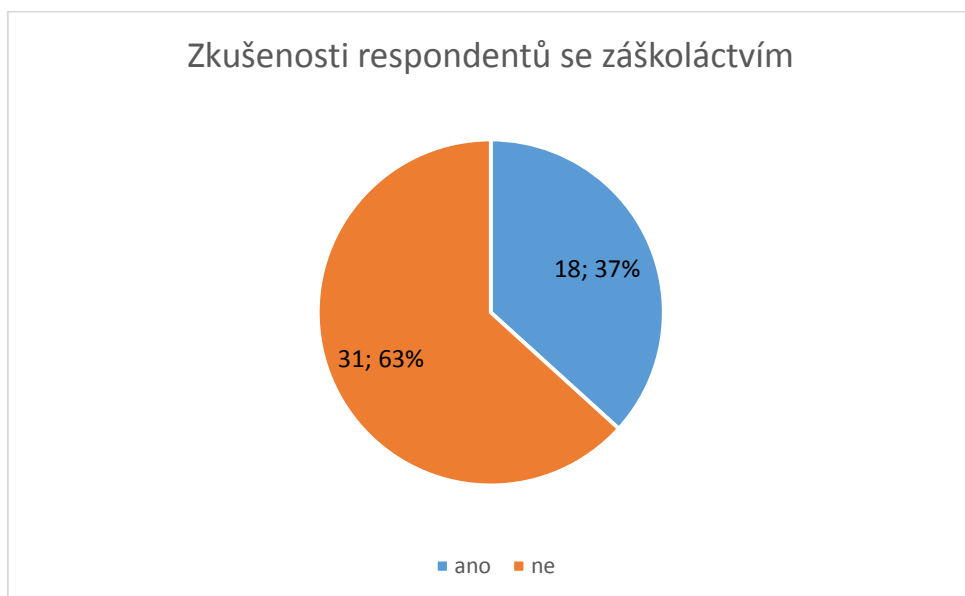
Otázka č. 10 (*z jakého důvodu užíváš drogy?*), na tuto otázku mohly respondenti opět uvést více důvodů, pokud zaznačili, že drogy užívají, ať už několikrát nebo pravidelně. U této položky bylo uvedeno celkově 5 respondentů.

- *Chutnají mi* – celkem zaznačeny 4 odpovědi (2x dívka 14 let, 1x chlapec 14 let)
- *Uklidňují mě* – 1 odpověď (dívka 13 let)
- *Chci zapadnout do party*-na tuto položku 0 odpovědí
- *Jiné* – na tuto položku 0 odpovědí

Graf 14: Četnosti odpovědí – důvod užívání drog

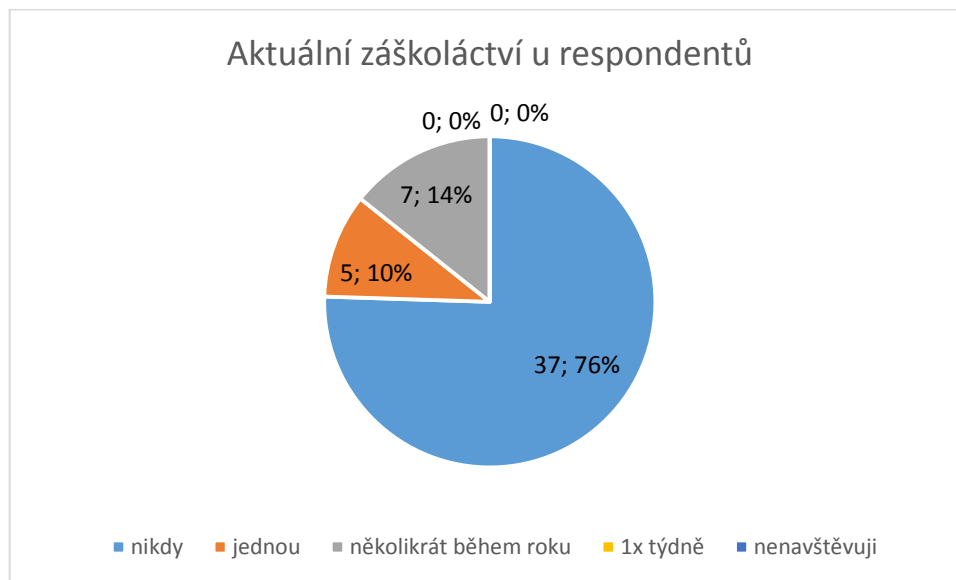
Otázka č. 11 (*byl jsi někdy za školou?*) se zaměřujeme na respondenty, kteří mají zkušenosti se záškoláctvím a zda někdy za školou byly. Z grafu č. 15, můžeme vidět, že je více respondentů, kteří za školou ještě nebyly. Menší počet respondentů je, kteří již za školou byly. Odpověď *Ano* uvedlo 18 respondentů (37%), odpověď *Ne* 31 respondentů (63%).

Graf 15: Četnosti odpovědí – zkušenosti se záškoláctvím

Otázka č. 12 (*jak často chodíš za školu?*) tato otázka opět navazuje na předchozí otázku, abychom zjistili, jaká je míra záškoláctví aktuálně v tomto školním roce. Na grafu č. 16

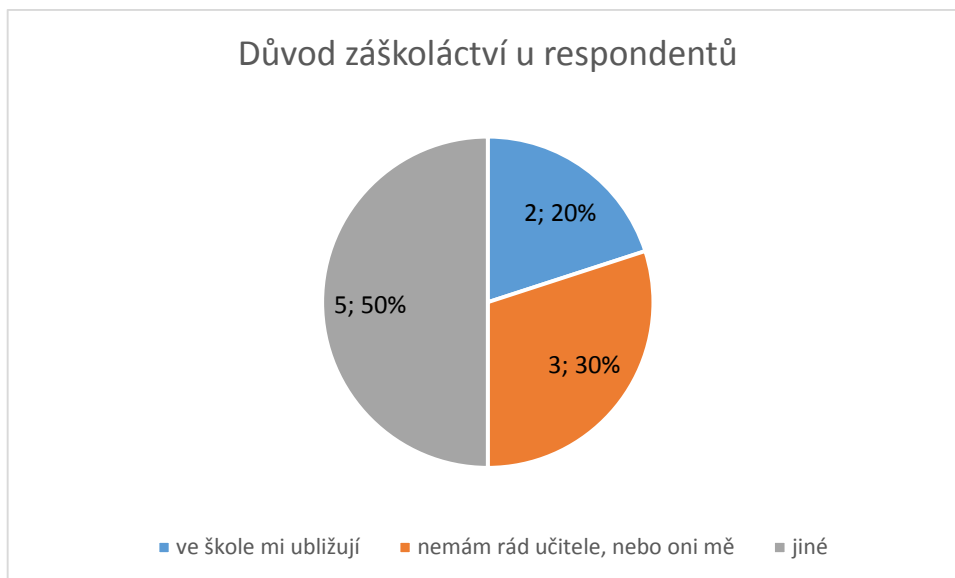
můžeme vidět, že 37 respondentů (76%) *navštěvuje školu* poctivě a pravidelně, 5 respondentů (10%) bylo za školou *pouze jednou*, několikrát během roku *chodí za školu* 7 respondentů (14%), 3 chlapci a 4 dívky. U ostatních odpovědí byla zaznamenána 0.

Graf 16: Četnosti odpovědí – aktuální záškoláctví

Otázka č. 13 (z jakého důvodu chodíš za školu?) Respondenti, kteří uvedli, že za školu chodí také uváděly důvod, proč školu nenavštěvují, opět jako v předešlých otázkách byla možnost zaznačit více položek. Nejvíce respondentů zvolilo jiný důvod než ti, kteří byli v dotazníku uvedeny.

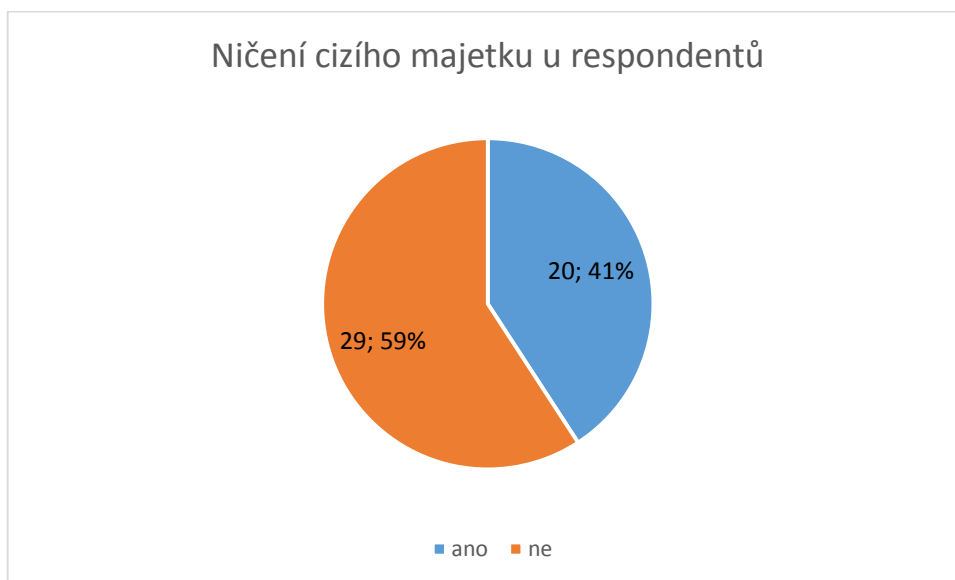
- ***Ve škole mi ubližují***- 2 (20%) respondenti ve věku 14 let (chlapec a dívka)
- ***Nemám rád učitele nebo on mne***- 3 (30%) respondenti ve věku 13 let (2 dívky a jeden chlapec)
- ***Jiné*** – zde jsou zastoupeny různé odpovědi respondentů (50%)
 - „otravování“ - chlapec 12 let
 - „máma neměla mi dát na svačinu“ - dívka 13 let
 - „nemám rád učení“ - chlapec 11 let
 - „nechce se mi do školy“ - dívka 11 let,

Graf 17: Četnosti odpovědi – důvod záškoláctví u respondentů

Otázka č. 14 (*zničil jsi někdy úmyslně cizí majetek?*) Tato otázka se zaměřuje na ničení majetku respondenty.

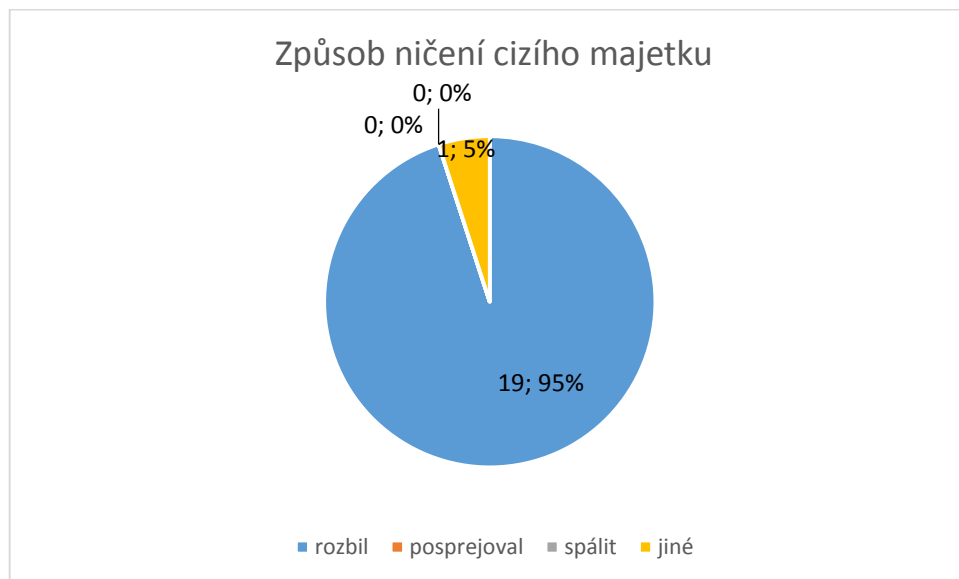
- **Ano**- 20 respondentů (41%) již někdy zničilo úmyslně cizí majetek – 13 chlapců a 7 dívek
- **Ne**- 29 respondentů (59%), ještě nikdy nezničilo cizí majetek

Graf 18: Četnosti odpovědi – ničení cizího majetku u respondentů

Otázka č. 15 (*Jakým způsobem jsi zničil cizí majetek?*) Otázka nám opět navazuje na předchozí otázku, pokud respondent uvedl, že již zničil cizí majetek, zjišťujeme, jakým způsobem.

- 19 respondentů (95%) majetek **rozbilo**, a jeden respondent majetek zničil **jiným způsobem**, než bylo uvedeno z dotazníku. Konkrétní odpověď respondenta (5%) byla „rozstříhala“.

Graf 19: Četnosti odpovědí – způsob ničení cizího majetku u respondentů

U respondentů ve velké míře docházelo k rozbití majetku, u respondentů se nepotvrdila zkušenost s posprejováním, nebo s pálením věcí.

Otázka č. 16 (*myslíš si, že ničení cizího majetku je normální a běžné?*), v následující otázce, se snažíme zjistit názor respondentů k ničení cizího majetku, zda je to pro ně normální a běžné. Tato otázka byla zaměřena cíleně, abychom zjistili, zda respondenti dokáží rozlišit, co je správné a co je špatné.

- 41 respondentů (91%), si myslí, že ničení cizího majetku **není normální a běžné**
- 3 respondentů (7%), si myslí, že ničení cizího majetku **je normální a běžné**, tuto odpověď zaznačila dívka ve věku 14 a 13 let, dále jeden chlapec ve věku 12 let
- 5 respondentů (10%), zvolilo odpověď **nevím**, kdy nemají vyhraněný názor, zda je správné nebo špatné ničit cizí majetek

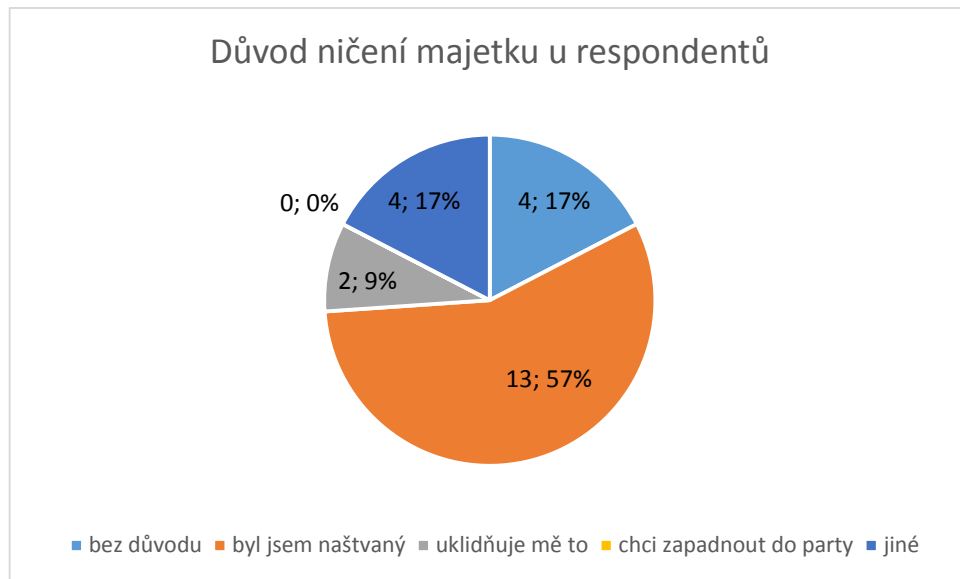

Graf 20: Četnosti odpovědí – názor respondentů na ničení cizího majetku

Většina dětí má správný postoj k tomu, že majetek není správné ničit, v malé míře zde můžeme vidět i děti, které si myslí, že ničení cizího majetku je správná věc a některé děti nemají vyhraněný názor v tomto směru.

Otázka č. 17 (*proč jsi majetek zničil*), jako u každého typu rizikového chování tak i u vandalismu se snažíme zjistit z jakého důvodu respondenti majetek zničili. Respondenti zde mohly uvést více odpovědí na tuto otázku.

- **Bez důvodu** – tuto odpověď uvedly 4 respondenti (17%), to znamená, že děti ničily majetek, aniž by je k tomu něco vedlo, můžeme se zde domnívat, že neměli dostatek aktivit, aby vyplnily volný čas, a tak z nudy mohlo dojít ke zničení majetku
- **Byl jsem naštvaný** - 13 respondentů (57%), tato odpověď byla respondenty zvolena nejvíce jako příčina ničení majetku, tím pádem děti neumí dobře zvládnout své sebeovládání a neumí kontrolovat své agresivní projevy
- **Uklidňuje mě to** – 2 respondenti (9%), pocit ničení majetku přináší respondentům uklidňující pocit, pokud jsou naštvaní můžeme předpokládat, že rozbijí majetek, aby došlo k jejich zklidnění
- **Chci zapadnout do party** – tato příčina nebyla zvolena respondenty vůbec
- **Jiné** – tuto odpověď zvolili 4 respondenti (17%), jako jinou odpověď uvedl pouze jeden respondent – „*taťka to taky dělá*“, chlapec (12 let).

Graf 21: Četnosti odpovědí – důvod ničení majetku u respondentů

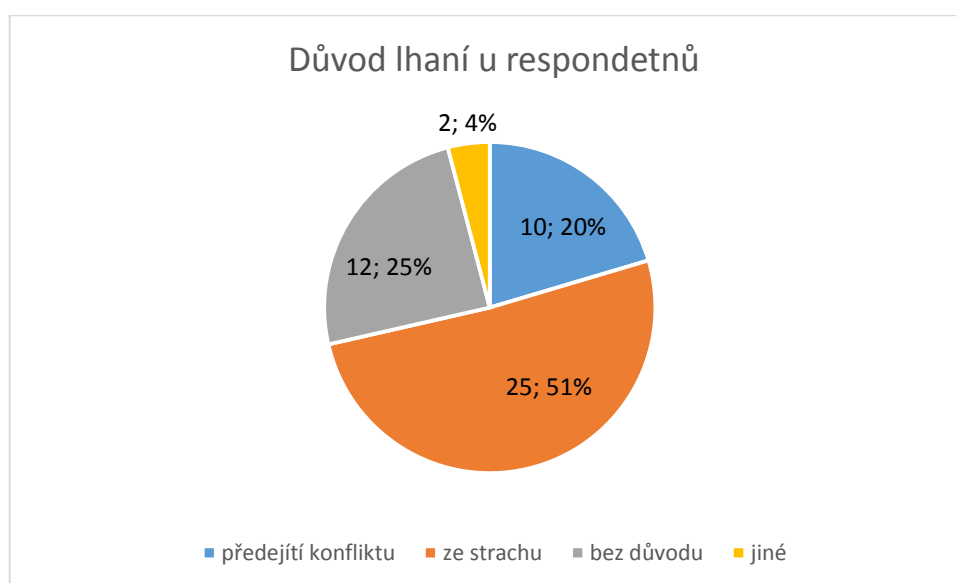
Otázka č. 18, tato otázka byla zaměřena na jedno z lehčích forem rizikového chování a to **lhaní**. Snažili jsme se zjistit v jaké míře u dětí dochází ke lhaní. Z celkového počtu 49 dětí odpovědělo 44 dětí (90%), že lež používají **občas**, vzhledem k situaci, ve které se vyskytnou. Děti, které nikdy **nepoužily lež** je celkově 3 (6%) a 2 děti (4%), uvedly, že lhaní používají **pravidelně**, lež je jejich každodenním nástrojem v komunikaci s ostatními. Celkem lze 21 dívek a 25 chlapců.

Graf 22: Četnosti odpovědí – lhaní u respondentů

Otázka č. 19 (*z jakého důvodu lžeš?*), zde jako u každého typu rizikového chování zjišťujeme důvod lhaní, co k tomu respondenta vede, respondent mohl také zvolit i více položek v této otázce.

- Největší důvod lhaní u respondentů je **ze strachu**, kdy tato odpověď byla zvolena 25x (51%), děti používají lež, protože se bojí například určité situace, nebo přiznat se k nějaké věci, mají z nějaké věci strach a raději použijí lež, než aby řekly pravdu
- **Bez důvodu**, tato odpověď byla uvedena 12x (24%), kdy děti nemají žádný důvod k tomu, aby použily lež. Lžou „jen tak“, protože chtějí.
- Dále byla zaznačena odpověď, aby **předešly konfliktu**, tato odpověď byla uvedena 10x (20%), předpokládáme tedy, že se chtějí vyhnout nepříjemné situaci, kterou by měly řešit a postavit se nepříjemné události čelem
- Také u této položky byly uvedeny **jiné** důvody, celkem 2x (4%)
 „nechci zklamat tetu“-14 let chlapec
 „někomu důvěřuji víc a někomu míň“-14 let dívka, můžeme zde říci, že tato dívka lže lidem, ve kterých nemá důvěru

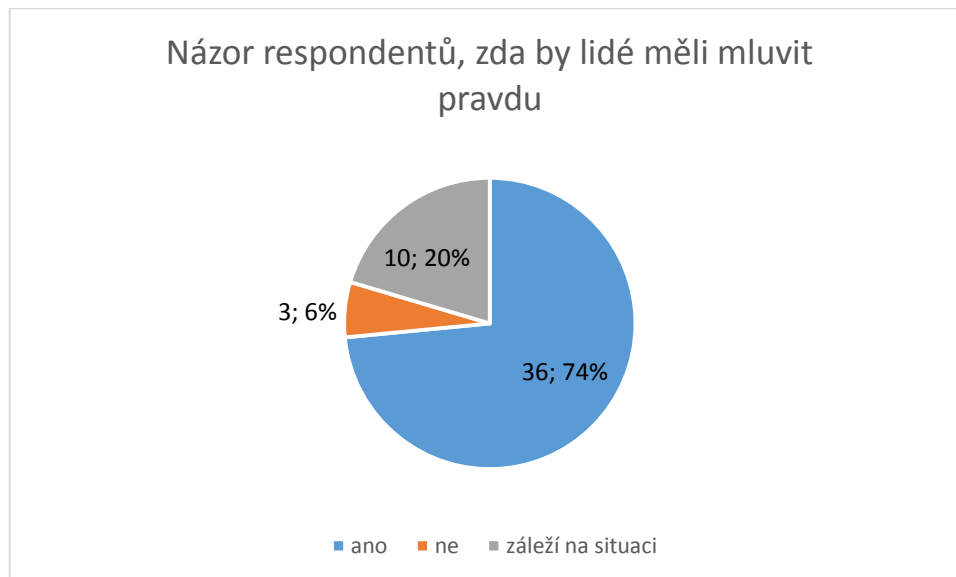

Graf 23: Četnosti odpovědí– důvod lhaní u respondentů

Otázka č. 20 (*myslíš si, že by lidé měli mluvit pravdu?*), zde zjišťujeme opět názor dětí, zda si myslí, že mluvit pravdu je správné nebo zda záleží na situaci, ve které lze použít lež.

- **Ano**- 36 dětí (73%) je přesvědčena, že lidé by měli mluvit pravdu v jakékoli situaci

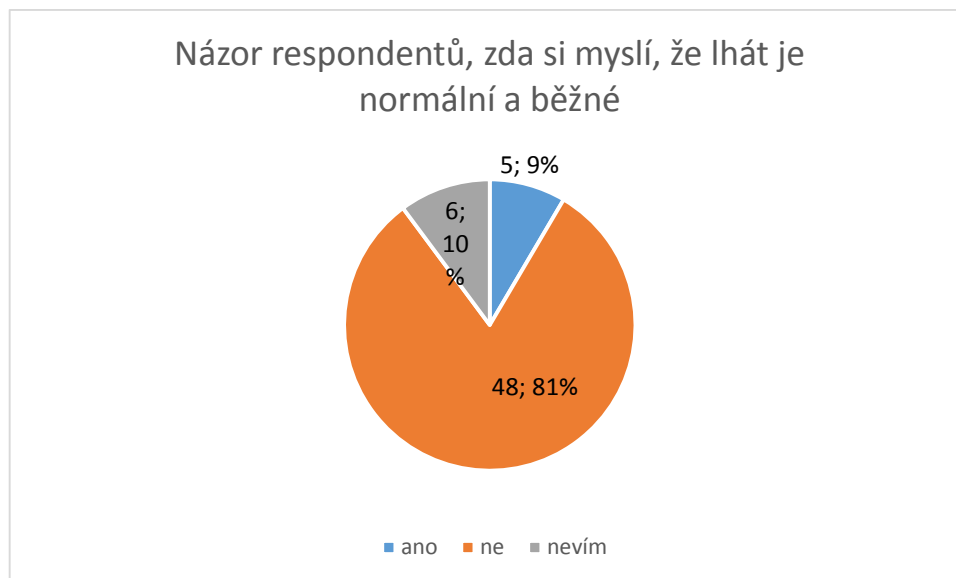
- *Ne*- 3 děti (6%), tento malý počet dětí, je přesvědčena, že lidé by neměli mluvit vždy pravdu a měli by používat lež
- *Záleží na situaci* – tuto položku zvolilo 10 dětí (20%), kdy jsou přesvědčeny, že lidé by měli používat lež, podle toho, v jaké situaci se octnou

Graf 24: Četnosti odpovědi – názor respondentů, zda by lidé měli mluvit pravdu

Otázka č. 21 (*myslíš si, že lhát je normální a běžné?*), tato otázka v dotazníku je poslední položkou, která zjišťuje, zda si respondenti myslí, že lhaní je běžná každodenní záležitost, nebo naopak.

- *Ano* – 5 respondentů (8%), uvedlo, že lhaní je každodenní běžná záležitost
- *Ne* – 38 respondentů (81%) uvedlo, že lhaní není běžná a každodenní záležitost
- *Nevím* – 6 respondentů (10%), nemá utvořený postoj, zda lhaní je běžné

Graf 25: Četnosti odpovědí – názor respondentů, zda je lhaní normální a běžné

5.2 Interpretace výsledku výzkumu

Cílem naší práce bylo zjistit, jaký je stav výskytu vybraných forem rizikového chování u dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji. Na základě dotazníkového šetření, jehož úkolem byl sběr dat můžeme odpovědět na předem stanovené dílčí výzkumné otázky.

VO1: Jaké jsou nejčastější důvody rizikového chování?

V souvislosti s vybraným rizikovým chováním jsme se zaměřili na důvody tohoto chování. Nejčastějším důvodem **kouření** uváděli respondenti, že je to *uklidňuje*. U **konzumace alkoholu** byl nejčastějším důvodem *zapadnutí do party*. Důvodem pro **užívání drog** bylo, že respondenti *chutnají*. Jiné odpovědi uváděli děti u záškoláctví (*„otravování“*, *„máma neměla mi dát na svačinu“*, *„nemám rád učení“*, *„nechce se mi do školy“*).

Důvodem **ničení cizího majetku** u dětí byla *naštvanost*. Jako důvod, proč děti **lžou** uvádějí *strach*.

VO2: Jaké rizikové chování se u respondentů vyskytuje nejčastěji?

Z výzkumného šetření vyplynulo, že mezi **nejčastější** typy rizikového chování, které se vyskytují u dětí, je **lhaní** (46 respondentů), **úmyslné ničení cizího majetku** (20 respondentů) a **kouření** (11 respondentů), kdy nejčastěji vykouří 1-5 cigaret za den.

Naopak mezi méně vyskytující se typy rizikového chování, patří záškoláctví, užívání drog a konzumace alkoholu.

VO3: Jaké jsou nejvíce užívané drogy mezi respondenty?

U dětí z dětských domovů se ukázalo, že nejčastěji užívanou drogou je marihuana, kterou užívají 3 děti několikrát do roka. Dále extáze byla vyzkoušena, kdy je jedno dítě pravidelným uživatelem této drogy.

5.2.1 Ověření hypotézy

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka zněla, zda je rizikové chování závislé na pohlaví respondenta. Pro ověření této otázky byla stanovena hypotéza H_0 a k ní alternativní H_A :

- H_0 : Míra rizikového chování není závislá na pohlaví dítěte.
- H_A : Míra rizikového chování je závislá na pohlaví dítěte.

Pro ověření této hypotézy byl využit test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Respondenti byli rozděleny do 4 skupin na základě pohlaví (dívka / chlapec) a počtu znaků rizikového chování (0-1 / 2 a více).

Tabulka 1: Čtyřpolní tabulka – počet znaků rizikového chování v závislosti na pohlaví respondenta

Pohlaví	Počet znaků rizikového chování		Suma
	0-1	2 a více	
Dívka	15	9	24
Chlapec	7	18	25
Suma	22	27	49

- Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 5,891$
- Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$
- Vypočítaná hodnota je menší než kritická hodnota => **přijímáme nulovou hypotézu H_0 : Míra rizikového chování není závislá na pohlaví dítěte.**

Závislost mezi pohlavím respondenta a mírou rizikového chování respondenta nebyla prokázána.

5.3 Doporučení pro praxi

Nezastupitelnou roli v prevenci rizikového chování u dětí má jejich rodina a nejbližší okolí, první zkušenosti dítě získává právě v rodině, která mu ukazuje, jak se k sobě lidé chovají. Děti od útlého věku vnímají názory, postoje i hodnoty rodičů i širší rodiny, později přejímají postoje a názory vrstevníků.

V případě, že tato rodina selhává je na dalším velmi důležitém místě škola a pedagogové, kteří by měli být natolik vnímaví a citliví vůči dětem a jejich problémům a často těmi prvními, kdo by měli poukázat, že není s rodinou něco v pořádku. Pokud se máme zamýšlet nad rizikovým chováním dětí v dětských domovech, je potřeba si uvědomit, že děti si tyto problémy s sebou už přinášejí, tím, co nezávisle na svém životě zažily.

Výzkumné šetření potvrdilo výskyt rizikového chování u dětí v dětských domovech a v souladu s teoretickými východisky této práce tyto děti jsou rizikovou skupinou, která potřebuje včasnou intervenci.

Tento úkol je stěžejní pro vychovatele v dětských domovech, poskytnout těmto dětem co nejbezpečnější zázemí, učit je vzorcům správného chování a určovat mantinely potřebné pro jejich další směřování. Poskytovat jim podporu a pomoc při výběru zájmových kroužků, seznamovat s programem a možnostmi jejich návštěv v nízkoprahových zařízeních, kde mají možnost účastnit se zájmových kroužků či navštěvovat různé aktivity zcela bezplatně.

Možnost řešení práce s dětmi s rizikovým chováním jsou tedy hlavně ve včasné intervenci, navázání citového vztahu, láskyplného trpělivého zacházení, umožnit s důvěrou k někomu přijít a beze strachu si popovídat.

Je zarážející skutečnost, že alkohol či cigarety jsou pro mladistvé i přes věkovou hranici, která omezuje prodej těchto výrobků do 18 let, běžně dostupné. Zcela běžně se setkáváme se skutečností, kdy prodejci minimálně vyžadují průkaz totožnosti a prodávají je nezletilým.

Postoje mladých lidí k alkoholu či kouření z velké části ovlivňuje i reklamní průmysl. Zcela předejít užívání tabákových výrobků u všech adolescentů je nemožné, ale samotné posunutí začátku kouření do vyššího věku má mnohé výhody, například nižší výskyt rakoviny a nižší prognóza odvykání v dospělosti.

Problematické rizikového chování v rané adolescenci není v České republice věnována dostatečná pozornost. Většina studií, preventivních i intervenčních programů je zaměřena na dospívající mládež ve věku přibližně od 15 do 18 let. To se ale podle posledních výzkumů v této oblasti ukazuje jako neefektivní a špatně zacílené. (Veronika Nielsen Sobotková a kol., 2014)

Důležitost zahájení prevence je tedy již v raném věku, a jak ukazují i výsledky našeho výzkumného šetření u dětí v kategorii 11-14 let nejpozději, neboť s rostoucím věkem subjek-

tivně klesá vnímání rizikovosti kouření tabáku a nedostatek informací vede k podceňování rizik spojených s užíváním návykových látek.

ZÁVĚR

Hlavním tématem mé bakalářské práce bylo rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji. V teoretické části jsme se věnovali rodině, její klíčové roli ve výchově dětí a jejich zdravému vývoji. Pokusili jsme se referovat o prostředí rodiny její funkci a možných typech.

Vlivem kulturního a politického rozvoje dochází ke změnám podoby společnosti a tím i rodiny a rozdělení funkcí jejich členů. Kde však rodina jako celek neplní svůj účel a své funkce (socializačně výchovné), přebírá tuto roli stát a nastupuje ústavní nebo ochranná výchova dětí. Tuto problematiku popisuje druhá kapitola s uvedením forem ústavní péče.

V závěru teoretické části jsme podrobně popsali vybrané rizikové chování, kterými jsou záškoláctví, lhaní, agresivita a agresivní chování, vandalismus a závislostní chování. Také jsme se zabývali charakteristikou dospívání dětí, vymezením důležitých faktorů tohoto období, pravděpodobností výskytu rizikového chování spojeného s dospíváním dětí a její časové rozmezí pro snadnější pochopení rizikového chování v tomto období. V této souvislosti jsme se záměrně věnovali kategorií dětí ve věku od 11 do 14 let, protože jí není věnována dostatečná pozornost i když je stejně riziková jako kategorie dospívajících ve věku 15 až 20 let.

Na teoretickou část navazuje část praktická, která obsahuje výsledky výzkumného šetření zjištěné formou dotazníku, stav rizikového chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji. Z uvedeného šetření vyplynulo, že u dětí se rizikové chování vyskytuje a jsou rizikovou skupinou v oblasti rizikového chování.

Jak ukazují výsledky našeho výzkumného šetření s rizikovým chováním dětí se v dětských domovech setkáváme. Musíme si ale uvědomit, že děti, které jsou vychovávány v těchto zařízeních jsou rizikovější a náchylnější tomuto chování. Pokud si uvědomíme skutečnost, že pro dítě a jeho rozvoj osobnosti jsou nejdůležitější první čtyři roky života, je také důležité si uvědomit, z jakými deprivacemi do domova tyto děti přicházejí. Děti se do dětského domova v převážné míře dostávají v pozdějším věku, kdy se mnohdy v rodině setkávaly a byly vystavovány sociálně patologickým jevům (drogy, alkohol).

Pokud se má tato situace změnit je velmi důležité pracovat nejenom se samotnými dětmi, ale také se školou, pokud to u dětí jde, tak i s její rodinou. Podstatné je zjistit důvody rizikového chování a eliminovat je. U dětí, zvláště dětí z dětských domovů je důležité ocenit

každý jejich úspěch, byť malý, každou změnu v jejich uvažování. Na děti z dětských domovů, které vykazují známky rizikového chování bychom neměli nahlížet jako na potenciální kriminálníky, ale včasnou a potřebnou intervencí jim umožnit vhodné začlenění do společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.
- CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. Ostrava: EconomPress, 2014. ISBN 978-80-905065-6-5.
- DALLOZ, Danielle. *Lhaní*. Praha: Portál, 2002. Průvodce výchovou v rodině. ISBN 80-7178-594-6.
- FICOVÁ, Lucia. *Záškoláctví jako problém súčasnej základnej školy*. Bratislava, 2011. ISBN 978-80-89443-06-2.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení.2., rozš. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-X.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované vydání a doplněné vydání*, Praha: Grada, 2015, ISBN 978-80-247-4674-6.
- CHRÁSTKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JÁNSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.

- JEDLIČKA, Richard. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004. ISBN 8073120380.
- JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA. Aktuální problémy výchovy: analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.
- JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče 2*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-76-1.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KALÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ, Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015, ISBN 978-80-7387-860-3.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. vyd.4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-908-8.
- NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-700-0.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁVROVÁ, Soňa, Karla HRBÁČKOVÁ a Jakub HLADÍK. *Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči*. Druhé, nezměněné vydání. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015. ISBN 978-80-7454-149-0.

ZÁŠKODNÁ, Helena. *Psychosociální problémy adolescentů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7040-306-3.

ZÁKONY

Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník. In *Sbírka zákonů*, Česká republika. 2012. Částka 33.

Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů*, Česká republika. 2002. Částka 48.

Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In *Sbírka zákonů*, Česká republika. 2000. Částka 111.

Zákon č. 383/2005 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 109/2001 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In *Sbírka zákonů*, Česká republika. 2005. Částka 133.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Krajský úřad Zlínský kraj. *Zlínský kraj* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/krajsky-urad-cl-19.html>

Rodiče a jejich děti, rudolfkohoutek.blog.cz. *Rodiče a jejich děti* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.rodice-a-deti.cz/rudolfkohoutekblogcz>

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1: Četnosti odpovědí – pohlaví respondentů</i>	36
<i>Graf 2: Četnosti odpovědí – věk respondentů</i>	37
<i>Graf 3: Četnosti odpovědí – zkušenosti respondentů s cigaretou</i>	37
<i>Graf 4: Četnosti odpovědí – aktuální kouření u respondentů</i>	38
<i>Graf 5: Počet vykouřených cigaret za den u kuřáků</i>	39
<i>Graf 6: Četnost odpovědí – důvod kouření u respondentů</i>	39
<i>Graf 7: Četnosti odpovědí– zkušenosti respondentů s alkoholem</i>	40
<i>Graf 8: Četnost odpovědí – aktuální konzumace alkoholu u respondentů</i>	41
<i>Graf 9: Četnosti odpovědí – důvod konzumace alkoholu u respondentů</i>	42
<i>Graf 10: marihuana</i>	43
<i>Graf 11: extáze</i>	44
<i>Graf 12: heroin</i>	44
<i>Graf 13: pervitin</i>	45
<i>Graf 14: Četnosti odpovědí – důvod užívání drog</i>	46
<i>Graf 15: Četnosti odpovědí– zkušenosti se záškoláctvím</i>	46
<i>Graf 16: Četnosti odpovědí – aktuální záškoláctví</i>	47
<i>Graf 17: Četnosti odpovědí – důvod záškoláctví u respondentů</i>	48
<i>Graf 18: Četnosti odpovědí– ničení cizího majetku u respondentů</i>	48
<i>Graf 19: Četnosti odpovědí – způsob ničení cizího majetku u respondentů</i>	49
<i>Graf 20: Četnosti odpovědí – názor respondentů na ničení cizího majetku</i>	50
<i>Graf 21: Četnosti odpovědí– důvod ničení majetku u respondentů</i>	51
<i>Graf 22: Četnosti odpovědí – lhaní u respondentů</i>	51
<i>Graf 23: Četnosti odpovědí– důvod lhaní u respondentů</i>	52
<i>Graf 24: Četnosti odpovědí – názor respondentů, zda by lidé měli mluvit pravdu</i>	53
<i>Graf 25: Četnosti odpovědí – názor respondentů, zda je lhaní normální a běžné</i>	54

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Čtyřpolní tabulka – počet znaků rizikového chování v závislosti na
pohlaví respondenta..... 55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník

Příloha PII: Průvodní dopis

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji

Jmenuji se Nikola Novotná a studuji obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Píši bakalářskou práci na téma Rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji. Chtěla bych tě požádat o vyplnění tohoto krátkého dotazníku. Pokud si nebudeš vědět rady, požádej o pomoc svého kamaráda nebo kamarádku, jistě ti rád pomůže. Dotazník je anonymní, nemusíš se proto bát odpovědět na otázky. Výsledky budou použity pouze pro účel této práce. Vyplnění ti zabere 10-15 minut tvého času.

U otázek můžeš zaškrtnout i více odpovědí.

1. Jsem:

- Dívka
- Chlapec
-

2. Je mi _____ let

3. Zkusil(a) jsi už někdy vykouřit cigaretu?

- ANO
- NE

4. Nyní kouříš?

- ANO

Za den vykourím:

- 1-5 cigaret denně
- 6-10 cigaret denně
- 11 a více cigaret denně
- NE

5. Z jakého důvodu kouříš? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Chutná mi to
 - Uklidňuje mě to
 - Chci zapadnout do party (kamarádů)
 - Jiné důvody, jaké?
-

6. Ochutnal jsi někdy alkohol?

- ANO
- NE

7. Jak často nyní piješ alkohol?

- Vůbec
- Jen občas (1x za měsíc)
- 1x týdně
- pravidelně

8. Z jakého důvodu piješ alkohol? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Chutná mi to
 - Uklidňuje mě to
 - Chci zapadnout do party (kamarádů)
 - Jiné důvody, jaké?
-

9. Zkusil(a) jsi někdy jinou drogu mimo cigaret a alkoholu? (můžeš zvolit i více odpovědí)

Marihuana

- Nikdy
- Jen jednou
- Několikrát
- pravidelně

Extáze

- Nikdy
- Jednou
- Několikrát
- Pravidelně

Heroin

- Nikdy
- Jen jednou
- Několikrát
- Pravidelně

Pervitin

- Nikdy
- Jen jednou
- Několikrát
- Pravidelně

Jiné drogy (uved' jaké)

- Nikdy
- Jen jednou
- Několikrát
- Pravidelně

10. Z jakého důvodu užíváš drogy? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Chutná mi to
 - Uklidňuje mě to
 - Chci zapadnout do party (kamarádů)
 - Jiné důvody, jaké?
-

11. Byl jsi někdy za školou

- ANO
- NE

12. Jak často chodíš za školu?

- Nikdy
- Byl jsem jen jednou
- Občas (několikrát během roku)
- Pravidelně (1x za týden nebo častěji)
- Školu nenavštěvuji vůbec

13. Z jakého důvodu chodíš za školu? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Ve škole mi ubližují
 - Nemám rád učitele nebo on mne
 - Jiné důvody, jaké?
-

14. Zničil jsi někdy úmyslně cizí majetek?

- Ano
- Ne

15. Jakým způsobem jsi zničil majetek? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Rozbil
 - Postříkal sprejem
 - Spálil
 - Jiným způsobem, jakým?
-

16. Myslíš si, že ničení cizího majetku je normální a běžné?

- Ano
- Ne
- Nevím

17. Proč jsi majetek zničil? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Jen tak
 - Byl jsem naštvaný
 - Uklidňuje mě to
 - Chci zapadnout do party (kamarádů)
 - Jiné důvody, jaké?
-

18. Lžeš?

- Nikdy
- Občas (záleží na situaci)
- Pravidelně

19. Z jakého důvodu lžeš? (můžeš zvolit i více odpovědí)

- Abych předešel konfliktu
 - Ze strachu
 - Jen tak
 - Jiné důvody, jaké?
-

20. Myslíš si, že by měli lidé mluvit vždy pravdu?

- Ano
- Ne
- Záleží na situaci

21. Myslíš si, že lhát je normální a běžné?

- Ano
- Ne
- Nevím

Děkuji ti za vyplnění dotazníku 😊

PŘÍLOHA P II: PRŮVODNÍ DOPIS

Adresa dětského domova:

Nikola Novotná

Zlechov 407

68710 Zlechov

Email: novotnan6@gmail.com

Tel. 720 193 112

Vážená paní ředitelko, pane řediteli,

žádám vás o souhlas k provedení dotazníkového šetření u dětí ve věku od 11 do 14 let, ve Vašem dětském domově.

Jsem studentkou Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika. Vypracovávám bakalářskou práci na téma „Rizikové chování dětí a mládeže v dětských domovech ve Zlínském kraji. Ve své práci se zaměřuji na rizikové chování dětí z dětských domovů ve věku od 11 let do 14 let.

Dotazník je anonymní a bude použit pouze pro účely mé bakalářské práce. Dotazníky přikládám k této žádosti. Prosím o jejich předání dětem v domově a vyplněné dotazníky prosím pošlete zpět na mou adresu nejpozději do 14ti dnů, ofrankovanou obálkou, která je v příloze mého dopisu.

Pokud budete mít zájem, mohu Vám po vyhodnocení dotazníků poskytnout výsledné údaje.

Děkuji Vám za spolupráci

Nikola Novotná

Ve Zlechově dne.....